

ئۆسمۈرلەر ئۈچۈن ماتېماتىكا دەرسلىك

ماتېماتىكا

3 - قىسىم

(بىر مەۋسۈملۈك ئوقۇشلۇق)

كۆپەيتىش

بۆلۈش

ئىسلام ئاۋازى نەشرىياتى

ئۆسمۈرلەر ئۈچۈن ماتېماتىكا دەرسلىك

ماتېماتىكا

3 - قىسىم

(بىر مەۋسۇملۇق ئوقۇشلۇق)

ئىسلام ئاۋازى نەشرىياتى

مۇندەرىجە

2..... كۆپەيتىش

11..... قىزىقارلىق ماتېماتىكا

15..... بىردىن ئالتىگىچە كۆپەيتىش

21..... جىسىملارنى كۆزىتىش

27..... يەتتىدىن ئونغىچە كۆپەيتىش

37..... ئۆلچەش

46..... بۆلۈش

51..... كۆپەيتىشتىن پايدىلىنىپ بۆلۈمنى تېپىش

57..... دېتسىمېتىر ۋە مىللىمېتىر

61..... تىك شەكىلدە ھېسابلاش

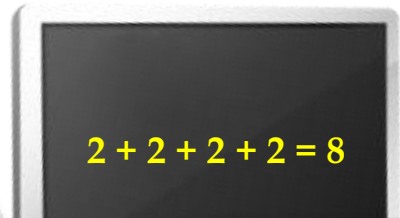
كۆپەيتىش

كۆپەيتىش بىلەن تونۇشۇش

1

بۇ قىسقىچلار جەمئىي قانچە دانە ؟

ئارقىمۇ ئارقا قوشۇپ ھېسابلىساق سانىنى تاپقىلى بولىدۇ .

ئىككى دانىدىن تۆت يەردە بار ئىكەن ، بۇنى كۆپەيتىش بىلەن ئىپادىلىسەك مۇنداق بولىدۇ:
 $2 \times 4 = 8$

$$() + () + () + () + () = ()$$

() دانە () نى ئۆزئارا ئارقىمۇئارقا قوشقاندا () بولىدۇ.

$$() \times () = () : \text{كۆپەيتىش بىلەن ئىپادىلىسەك:}$$

$$() + () = ()$$

() دانە () نى ئۆزئارا قوشقاندا () بولىدۇ.

$$() \times () = () : \text{كۆپەيتىش بىلەن ئىپادىلىسەك:}$$

$$() + () + () = ()$$

() دانە () نى ئۆزئارا ئارقىمۇئارقا قوشقاندا () بولىدۇ.

$$() \times () = () : \text{كۆپەيتىش بىلەن ئىپادىلىسەك:}$$

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

1. بىرلىگەن مىسالغا ئاساسەن ئىپادە تۈزۈپ بېقىڭ:

قانچە يەردە قانچە ئىكەنلىكىنى بىلىۋالساقلا ئىپادىنى ئاسان تۈزەلەيدىكەنمىز.

+ + =

+ + + =

+ + =

+ + + + =

+ + + + + =

+ + + =

+ =

+ + + + =

+ + + + + =

2. رەسىمگە قاراپ بوش ئورۇننى تولدۇرۇڭ:

قوشۇش ئىپادىسى: () + () + ()

كۆپەيتىش ئىپادىسى: () × ()

() دانە ()

قوشۇش ئىپادىسى: () + () + () + ()

كۆپەيتىش ئىپادىسى: () × ()

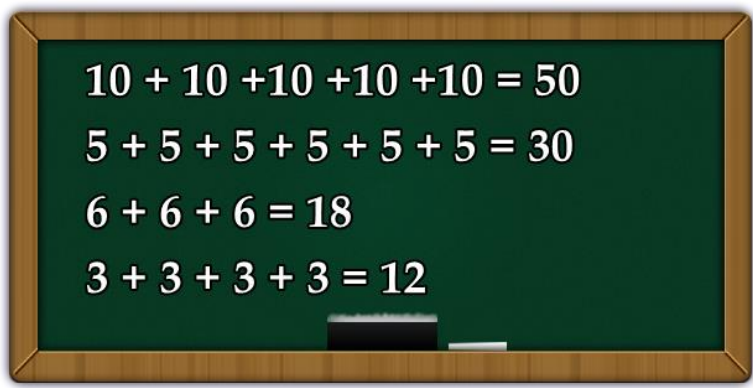
() دانە ()

() دانە ()

قوشۇش ئىپادىسى: () + () + () + () + () + () + () + ()

كۆپەيتىش ئىپادىسى: () × ()

كۆپەيتىش ئارقىلىق ھېسابلىساق:

5 كۆپەيتىلگەن
6 تەڭ 30

$5 \times 6 = 30$

6 كۆپەيتىلگەن
5 تەڭ 30

$6 \times 5 = 30$

4 دانە 3 تەڭ 12
ياكى
3 دانە 4 تەڭ 12

$3 \times 4 = 12$

6	+	6	+	6	=	18
6	×	3	=	18		
3	×	6	=	18		
•		•		•		
•		•		•		
•		•		•		

كۆپەيتكىچى كۆپەيتكىچى كۆپەيتمە

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

1. تۆۋەندىكى كۆپەيتىش ئىپادىلىرىنى توغرا ئوقۇپ، ئۇنىڭدىكى كۆپەيتكۈچى ۋە كۆپەيتىمىلەرنى ئايرىپ ئېيتىپ بىرىڭ.

$4 \times 4 = 16$ $5 \times 3 = 15$ $6 \times 5 = 30$ $1 \times 5 = 5$

2. (1) 8 كۆپەيتىلگەن 4 نىڭ كۆپەيتىش ئىپادىسى: $() \times () = ()$
 (2) 4 كۆپەيتىلگەن 8 نىڭ كۆپەيتىش ئىپادىسى: $() \times () = ()$

كۆنۈكمە

1. تۆۋەندىكى ئىپادىلەرنى كىچىك ئاي ئارقىلىق ئىپادىلەڭ:

5 دانە 2

3 دانە 5

4 دانە 3

2. قوشۇش ئىپادىسىنى كۆپەيتىش ئىپادىسىگە ئۆزگەرتىپ يېزىڭ.

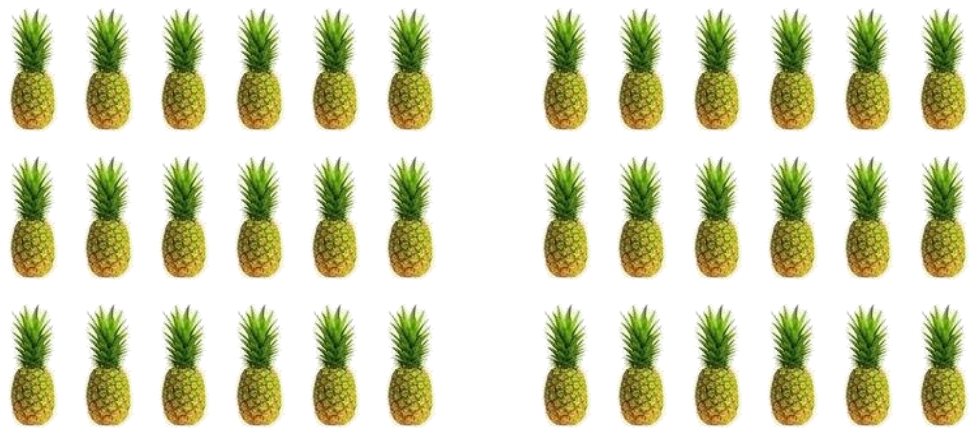
$5 + 5 + 5 + 5 = () \times ()$
 $6 + 6 + 6 = () \times ()$
 $2 + 2 + 2 + 2 + 2 = () \times ()$
 $3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 = () \times ()$

3. رەسىمگە قاراپ ئىپادىلەپ بېقىڭ.

$$5 \times 3 = \underline{\quad}$$

$$3 \times 5 = \underline{\quad}$$

$$6 + 6 + 6 + 6 + 6 + 6 = (\quad)$$

$$6 \times 6 = \underline{\quad}$$

قوشۇش ئىپادىسى: _____

() × () = () : كۆپەيتىش ئىپادىسى:

() × () = ()

() دانە ()

() دانە ()

() × () = ()

() × () = ()

قوشۇش ئىپادىسى: _____

كۆپەيتىش ئىپادىسى: () × () = ()

() × () = ()

4. كۆپەيتىش ئىپادىسىنى قوشۇش ئىپادىسىگە ئايلاندۇرۇڭ.

5 × 2 = () + ()

4 × 4 = () + () + () + ()

6 × 3 = () + () + ()

2 × 4 = () + () + () + ()

5. ئويلاپ بېقىڭ، تولدۇرۇپ بېقىڭ.

 + = 18

 + + + + + = 18

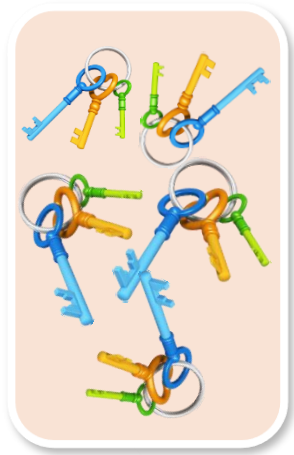
 = ()

 = ()

 + + = 18 = ()

 + + + + + + + + + = 18 = ()

6. سىزىق بىلەن تۇتاشتۇرۇڭ.

3×5

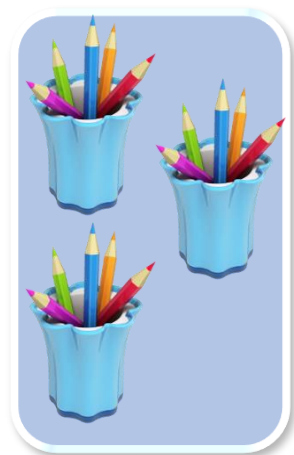
$5 + 5 + 5$

3 دانە 5

$3 + 3 + 3 + 3 + 3$

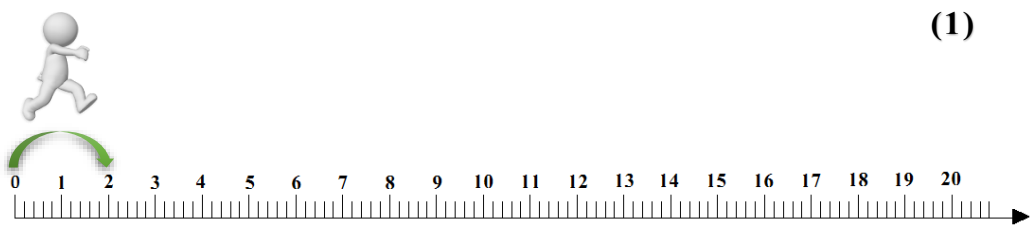
5×3

5 دانە 3

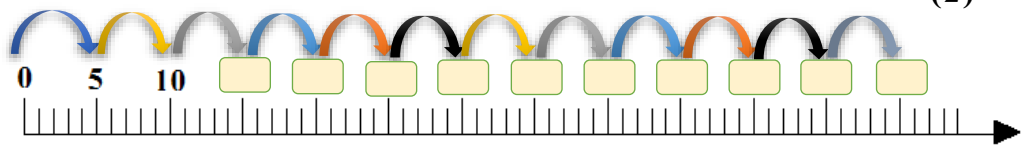
7. بوش ئورۇننى تولدۇرۇڭ.

(1)

ئابباس بىر قېتىمدا 2 كاتەك ئاتلسا، ئۇنداقتا ئىككى قېتىمدا () كاتەك، 4 قېتىمدا () كاتەك، 5 قېتىمدا () كاتەك، 7 قېتىمدا () كاتەك، 9 قېتىمدا () كاتەك ئاتلايدۇ.

(2)

(3) 5 دانە 4 نى ئۆزئارا قوشساق، يىغىندىسى () بولىدۇ.
 (4) بىر كۆپەيتكۈچى 6، يەنە بىر كۆپەيتكۈچى 3 بولسا، كۆپەيتمە () بولىدۇ.

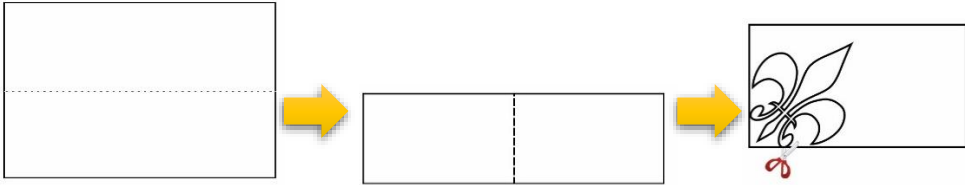
(5) 2 كۆپەيتىلگەن 4 تەڭ () بولىدۇ.

(6) $3 \times 3 = () + () + ()$

(7) $7 \times 4 = () + () + () + ()$

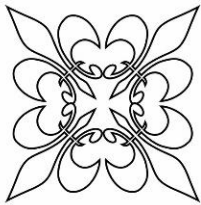
قىزىقارلىق ماتېماتىكا

بىز ئالدىنقى قىسىمدا سىممېتىرىك شەكىللەرنى ئۆگىنىپ ئۆتكەن ئىدۇق، ئەمدى شۇ سىممېتىرىك شەكىللەردىن پايدىلىنىپ ھەرخىل شەكىللەرنى قىيىپ باقايلى:

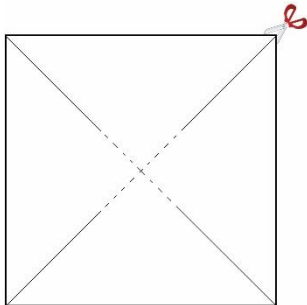
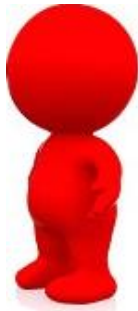

ئۈزۈك سىزىق بار يەرنى قاتلاپ، بىرىلگەن شەكىلنى قايچا بىلەن كېسىمىز.

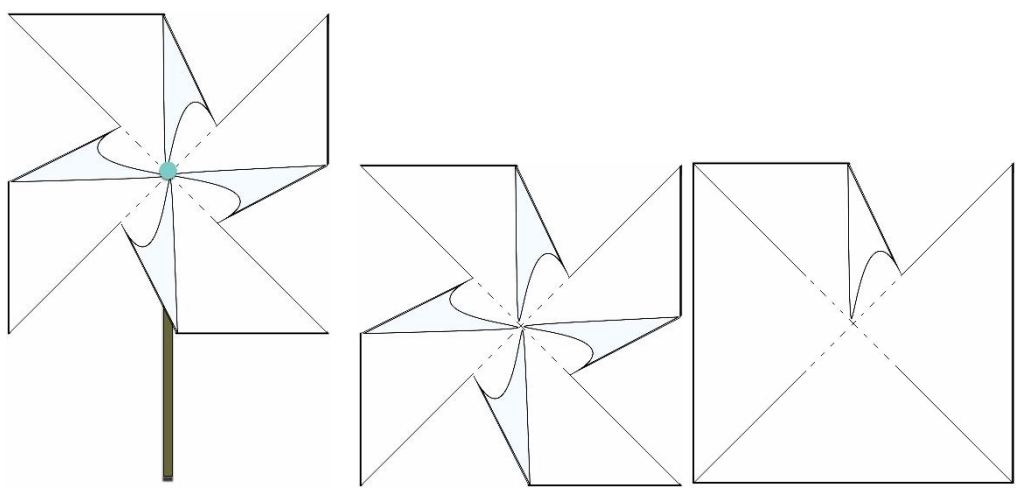
كەسكەن ۋاقتىمىزدا ناھايىتى ئېھتىيات بىلەن كەسىمىسەك نەقىش بۇزۇلۇپ كېتىدۇ، شۇڭا ئەستايىدىل ۋە ئەپچىللىك بىلەن كېسىش كېرەك.

ئىككى قېتىم قاتلاپ كەسكەندىن كېيىن كېسىپ چىققان نەقىشلىك شەكىل مۇنداق بولىدىكەن.

پىرقىرىغۇچ ياساش ئۈچۈن ئالدى بىلەن قايچا بىلەن تۈز كېسىپ ئۈزۈك سىزىققا كەلگەندە توختايمىز، ئۈزۈك سىزىق كېسىلمەيدۇ. ئاندىن تۆت بۇلۇڭدىن ئۈزۈك سىزىققا قاراپ كېسىمىز.

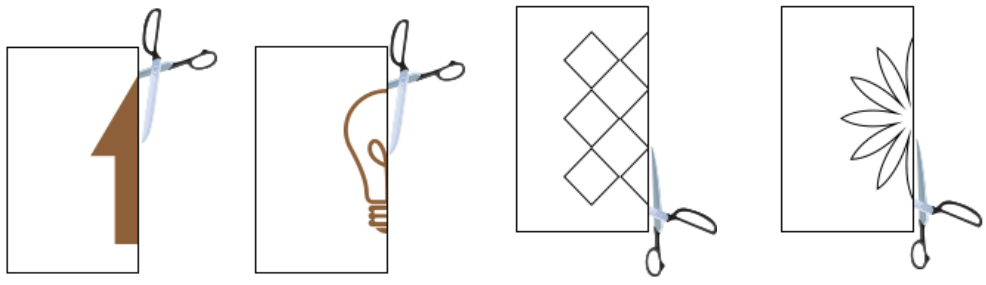
كېسىپ بولغاندىن كېيىن بىر ئۇچنى ئوتتۇرىغا سىخايمىز. مۇشۇ بويىچە تۆت ئۇچنى ئوتتۇرىغا ئەكىلىپ، بۇ تۆت ئۇچىدىن سىخ ئۆتكۈزۈپ ياغاچقا سىخلىساق بولىدۇ. سىخلىغاندا پىرقىرىغۇچ نورمال پىرقىرىشى كېرەك.

ئۇستازنىڭ ياردىمىدە چىرايلىق كېسىشكە دىققەت قىلىڭ.

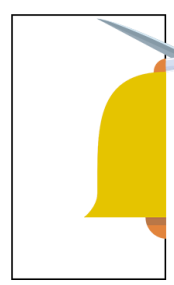
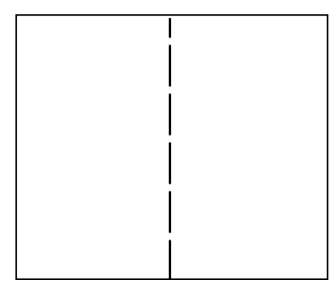
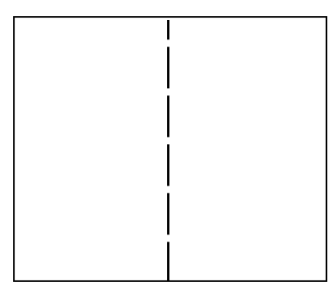
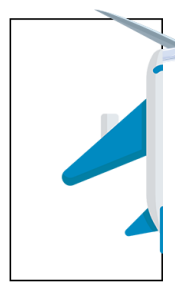
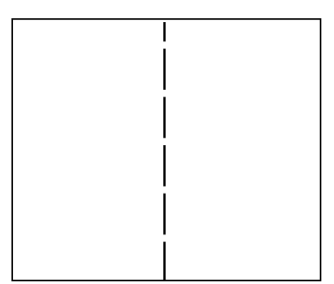
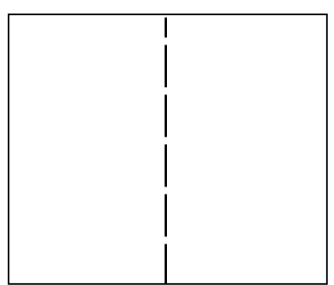
ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

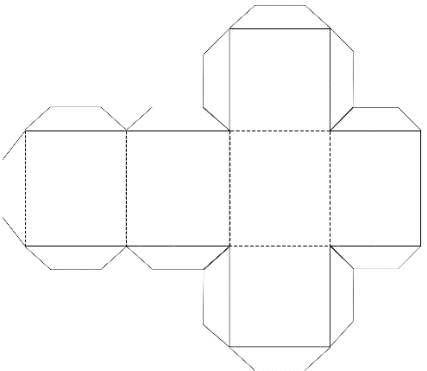
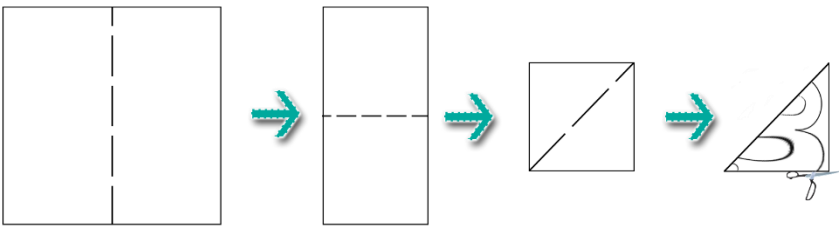
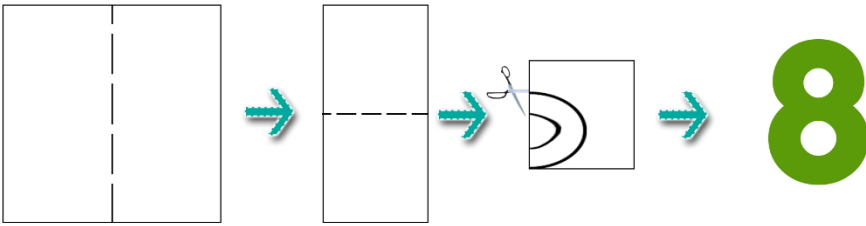
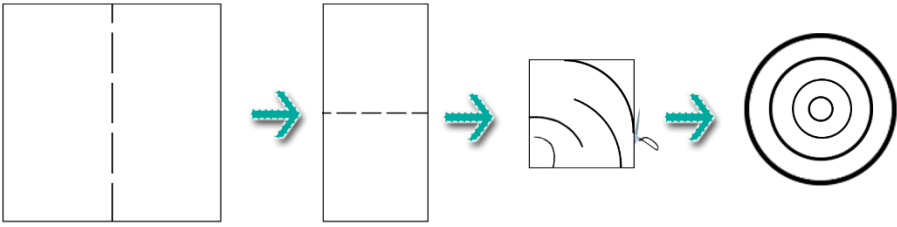
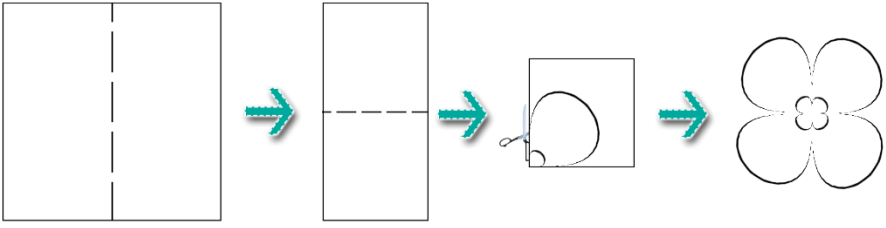
سىزمۇ يۇقىرىقى ئۇسۇللاردىن پايدىلىنىپ قول ھۈنەرۋەنچىلىك قىلىپ بېقىڭ.

كۆنۈكمە

قىيىپ بېقىڭ، ياساپ بېقىڭ.

ئۈزۈك سىزىقنى قاتلاپ، ئەتراپىنى چاپلاپ كۈب ياساپ بېقىڭ.

بىردىن ئالتىگىچە كۆپەيتىش

1

$$1 \times 2 = 2$$

$$2 \times 2 = 4$$

بىر يەردە ئىككى ئىككى
ئىككى يەردە ئىككى تۆت

$$1 \times 3 = 3$$

$$2 \times 3 = 6$$

$$3 \times 3 = 9$$

بىر يەردە ئۈچ ئۈچ

ئىككى يەردە ئۈچ ئالتە

ئۈچ يەردە ئۈچ توققۇز

$$1 \times 4 = 4$$

$$2 \times 4 = 8$$

$$3 \times 4 = (\quad)$$

$$4 \times 4 = (\quad)$$

بىر يەردە تۆت تۆت

ئىككى يەردە تۆت سەككىز

ئۈچ يەردە تۆت ()

تۆت يەردە تۆت ()

$1 \times 5 = 5$
 $2 \times 5 = 10$
 $3 \times 5 = ()$
 $4 \times 5 = ()$
 $5 \times 5 = ()$

بىر يەردە بەش بەش
 ئىككى يەردە بەش ئون
 ئۈچ يەردە بەش ()
 تۆت يەردە بەش ()
 بەش يەردە بەش ()

$1 \times 6 = 6$
 $2 \times 6 = 12$
 $3 \times 6 = 18$
 $4 \times 6 = ()$
 $5 \times 6 = ()$
 $6 \times 6 = ()$

بىر يەردە ئالتە ئالتە
 ئىككى يەردە ئالتە ئون ئىككى
 ئۈچ يەردە ئالتە ئون سەككىز
 تۆت يەردە ئالتە ()
 بەش يەردە ئالتە ()
 ئالتە يەردە ئالتە ()

بىردىن ئالتىگىچە بولغان كۆپەيتىشلەرنى ئوبدان
 ئىگىلەش ھەمدە ئەستايىدىل كۆزىتىپ قانداق
 تەرتىپلىك قائىدە بارلىقىنى بىلىۋېلىش كېرەك.

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

1. تۆۋەندىكى ئىپادىلەرنى ھېسابلاڭ:

$$5 \times 3 = \quad 2 \times 4 = \quad 1 \times 3 = \quad 6 \times 4 = \quad 2 \times 3 =$$

$$6 \times 2 = \quad 5 \times 3 = \quad 6 \times 5 = \quad 3 \times 4 = \quad 6 \times 1 =$$

2. رەسىمگە قاراپ ئىپادە تۈزۈڭ.

$$\underline{\quad} \times \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

$$\underline{\quad} \times \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

$$\underline{\quad} \times \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

1. 6 ئوقۇغۇچىنىڭ ھەر بىرىدە 3 تالدىن ئالما بولسا، 6 ئوقۇغۇچىدىكى جەمئىي ئالمنىڭ سانى قانچە؟

$$3 \times 6 = \underline{\quad} \text{ (تال)}$$

$$3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 = 18$$

$$3 \times 6 = 18$$

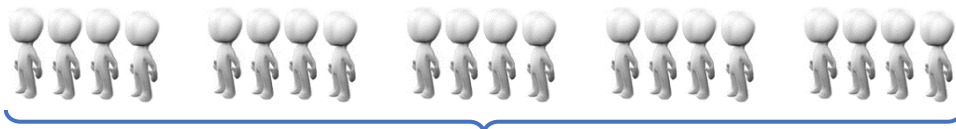
ئارقىمۇ ئارقا قوشۇشقا قارىغاندا
كۆپەيتىش ئارقىلىق ھېسابلىساق
ھەم ئىخچام، ھەم تېز بولىدىكەن.

جاۋابى: جەمئىي 18 تال ئالما.

2. 5 سىنىپنىڭ ھەر بىرىدە 4 تىن بالا بولسا، 5 سىنىپتىكى بالىلارنىڭ ئومۇمىي سانى قانچە نەپەر؟

$$4 \times 5 = \underline{\quad} \text{ (نەپەر)}$$

$$4 + 4 + 4 + 4 + 4 = 20$$

$$4 \times 5 = 20$$

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

1. ئانار دەرىخىنىڭ 3 شېخىنىڭ ھەر بىرىدە 5 تالدىن ئانار بولسا، 3 شاختىكى ئومۇمىي ئانارنىڭ سانى قانچە تال؟
2. دەرسخانىدا 2 ئوقۇغۇچى بىر تەپسىر كىتابنى كۆرۈۋاتىدۇ. ئۇنداقتا 6 دانە تەپسىر كىتابنى قانچە ئوقۇغۇچى كۆرىدۇ؟

كۆنۈكمە

1. كۆپەيتىشتىن پايدىلىنىپ تۆۋەندىكى ئىپادىلەرنى ھېسابلاڭ:

$6 \times 6 =$	$2 \times 4 =$	$5 \times 3 =$	$4 \times 2 =$	$3 \times 6 =$
$2 \times 3 =$	$5 \times 6 =$	$4 \times 5 =$	$4 \times 3 =$	$3 \times 3 =$
$5 \times 2 =$	$4 \times 4 =$	$3 \times 1 =$	$5 \times 5 =$	$2 \times 2 =$

2. سىزىق ئارقىلىق تۇتاشتۇرۇڭ.

$3 + 3 + 3 + 3 + 3$	5×5	15
30	6×4	$6 + 6 + 6 + 6 + 6$
25	5×6	24
$6 + 6 + 6 + 6$	5×3	$5 + 5 + 5 + 5 + 5$

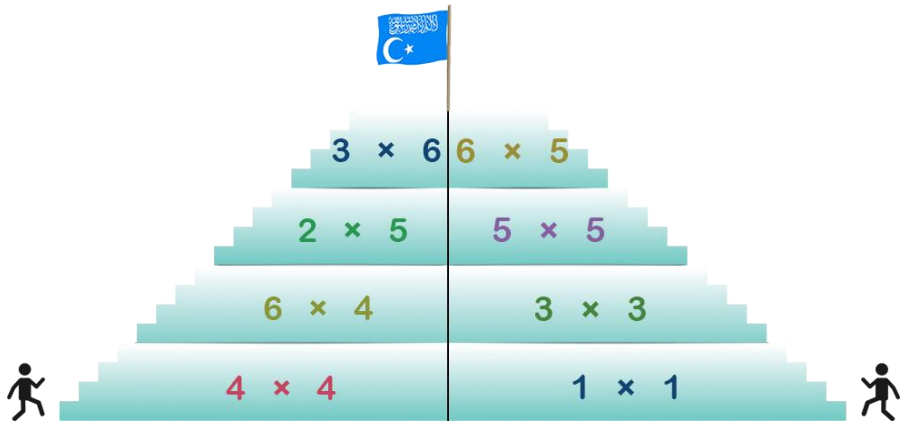
3. ئەتراپتىكى ساننى لامپۇچكا ئىچىدىكى سانغا كۆپەيتىڭ.

4. نىڭ ئىچىگە « + », « - », ياكى « × » نى تولدۇرۇڭ.

$3 \bigcirc 4 = 12$	$4 \bigcirc 4 = 8$	$2 \bigcirc 3 = 5$	$6 \bigcirc 1 = 6$
$16 \bigcirc 4 = 12$	$15 \bigcirc 3 = 18$	$30 \bigcirc 6 = 24$	$24 \bigcirc 6 = 18$
$4 \bigcirc 6 = 24$	$5 \bigcirc 4 = 1$	$20 \bigcirc 5 = 25$	$5 \bigcirc 4 = 20$

5. بايراق تالاشش مۇسابىقىسى.

6. تەرتىپ بويىچە بوش ئورۇننى تولدۇرۇڭ:

$\times 3$	$\times 2$	$- 8$	$\times 5$	$- 14$	$\times 3$
$2 \rightarrow ()$	$\rightarrow ()$	$\rightarrow ()$	$\rightarrow ()$	$\rightarrow ()$	$\rightarrow ()$
$+ 2$	$- 6$	$\times 3$	$- 15$	$\times 4$	$- 7$
$10 \rightarrow ()$	$\rightarrow ()$	$\rightarrow ()$	$\rightarrow ()$	$\rightarrow ()$	$\rightarrow ()$

7. كارتىلارنى ماس كېلىدىغان ساندۇققا سېلىڭ.

بىردىن ئالتىگىچە بولغان كۆپەيتىش

					بىر يەردە بىر
				ئىككى يەردە ئىككى تۆت	بىر يەردە ئىككى ئىككى
			ئۈچ يەردە ئۈچ ئالتە	ئىككى يەردە ئۈچ ئالتە	بىر يەردە ئۈچ
		تۆت يەردە تۆت ئون ئالتە	ئۈچ يەردە تۆت ئون ئىككى	ئىككى يەردە تۆت سەككىز	بىر يەردە تۆت
	بەش يەردە بەش يىگىرمە بەش	تۆت يەردە بەش يىگىرمە	ئۈچ يەردە بەش ئون بەش	ئىككى يەردە بەش ئون	بىر يەردە بەش بەش
ئالتە يەردە ئالتە ئوتتۇز ئالتە	بەش يەردە ئالتە ئوتتۇز	تۆت يەردە ئالتە يىگىرمە تۆت	ئۈچ يەردە ئالتە ئون سەككىز	ئىككى يەردە ئالتە ئون ئىككى	بىر يەردە ئالتە ئالتە

جىسىملارنى كۆزىتىش

1

مەن ئۈستى بىلەن بىر يېنىنى كۆردۈم.

مەن پەقەت ئالدىنى كۆردۈم.

مەن ئۈستى بىلەن ئالدى ۋە بىر يېنىنى كۆردۈم.

3

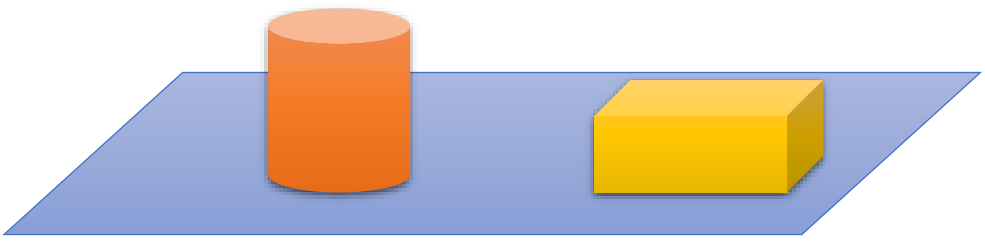
2

1

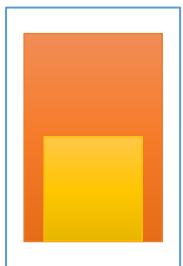
يان تەرەپ كۆرۈنۈشى

ئۈستى كۆرۈنۈشى

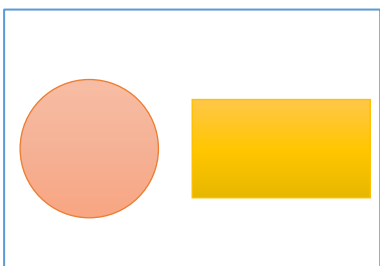
ئالدى كۆرۈنۈشى

تۆۋەندىكى شەكىللەر ئايرىم - ئايرىم ھالدا قايسى يۆنىلىشتىن كۆرۈلگەن؟

()

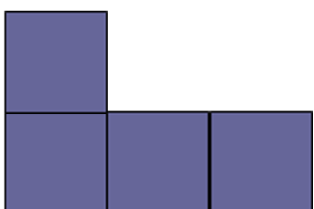
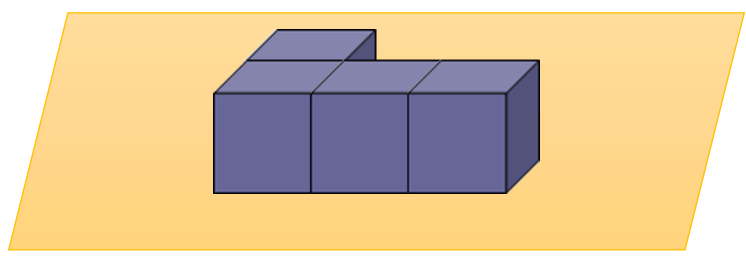

()

()

2

ئۈستىدىن

ياندىن

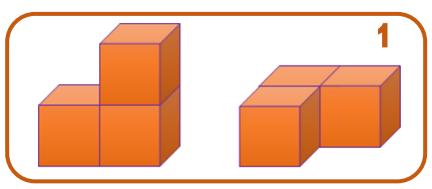
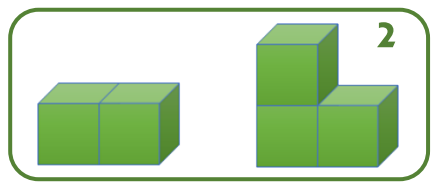

ئۆدۈلدىن

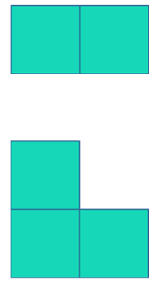
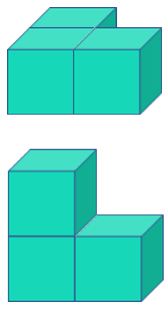
يەنە باشقا تىزىش ئۇسۇلى بارمۇ؟

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

1. كۆزىتىپ بېقىڭ، تۆۋەندىكى ئىككى رەسىمدىكى شەكىللەرنىڭ ئۇدۇلدىن كۆرۈنۈشى ئوخشاشمۇ؟

2. ئويلاپ بېقىڭ، سول تەرەپتىكى ئىككى شەكىلنىڭ ئۈستىدىن كۆرۈنۈشى قانداق؟ تۇتاشتۇرۇپ بېقىڭ.

كۆنۈكمە

1. تۇتاشتۇرۇپ بېقىڭ.

يان تەرەپتىن كۆرۈنۈش

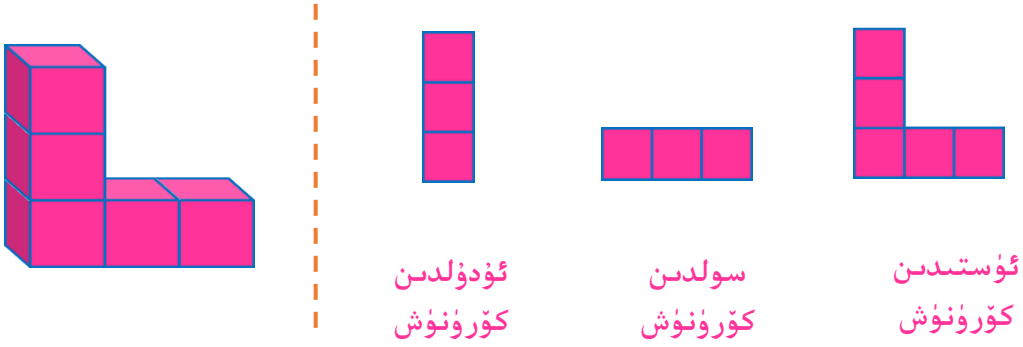

ئۇدۇلدىن كۆرۈنۈش

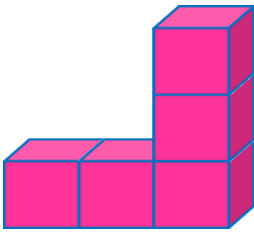

ئۈستىدىن كۆرۈنۈش

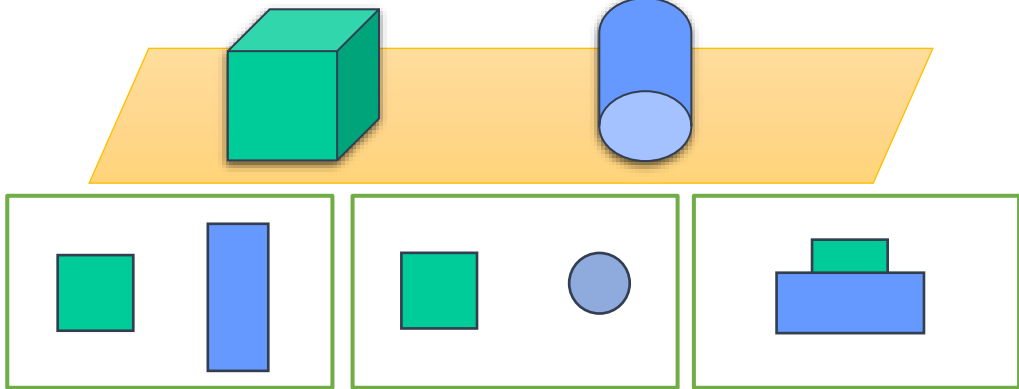
ئەگەر يۇقىرىدىكى جىسىمنى ئوڭ تەرەپتىكىدەك ھالەتكە ئەكەلسەك، بۇ شەكىلنىڭ ئۈستىدىن كۆرۈنۈشى يەنىلا يۇقىرىدىكىگە ئوخشاش بولامدۇ؟

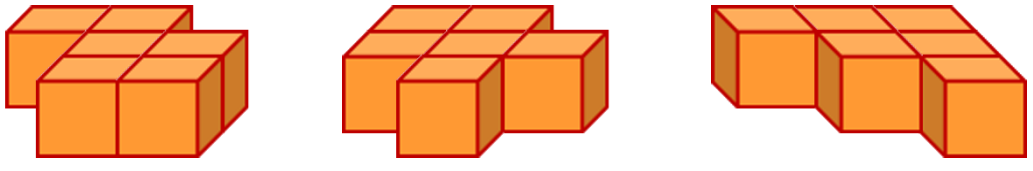
2. بۇ شەكىلنىڭ ئۇدۇلدىن، ئۈستىدىن ۋە يان تەرەپتىن كۆرۈنۈشلىرىنى كاتەكچىلىك ۋاراققا سىزىپ بېقىڭ.

3. ئېيتىپ بېقىڭ، تۆۋەندىكى ئۈچ شەكىل ئۈستىدىكى جىسىملارنىڭ ئايرىم-ئايرىم ھالدا قايسى يۆنىلىشتىن كۆرۈلگەن شەكلى؟

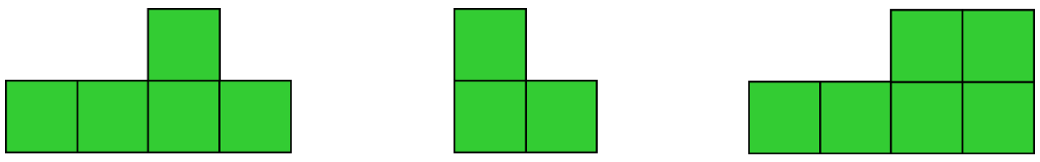

4. ئالدى بىلەن تىزىڭ، ئاندىن كۆزىتىپ بېقىڭ.

بۇ ئۈچ شەكىلنىڭ ئۇدۇلدىن كۆرۈنۈشى ئوخشاشمۇ؟ يان تەرەپتىن ۋە ئۈستى تەرەپتىن كۆرۈنۈشلىرىچۇ؟

5. تۆۋەندىكى ئوخشاش بولمىغان يۆنىلىشلەردىن كۆرۈلگەن شەكىللەرگە ئاساسەن ئەسلى قۇرۇلمىنى تىزىپ چىقىڭ:

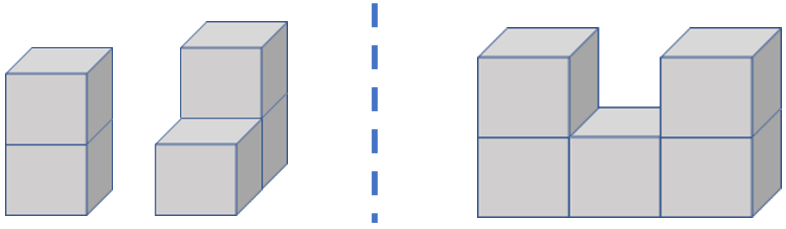
ئۇدۇلدىن كۆرۈنۈش

سولدىن كۆرۈنۈش

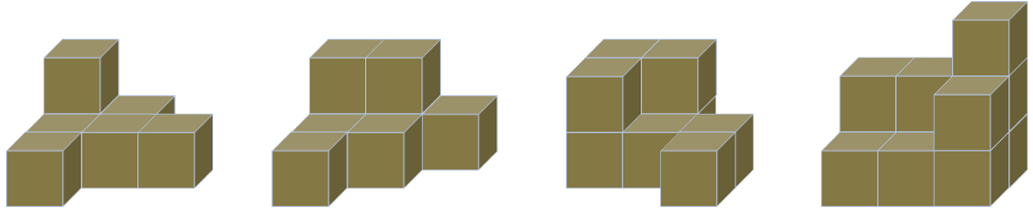
ئۈستىدىن كۆرۈنۈش

ئاۋۋال تۆۋەندە بىرىلگەندەك تىزىپ بېقىڭ، ئاندىن كاتەكچە قەغەزدىن پايدىلىنىپ ئۇدۇلدىن، سولدىن ۋە ئۈستىدىن كۆرۈنگەندىكى شەكىلنى سىزىپ چىقىڭ.

6.

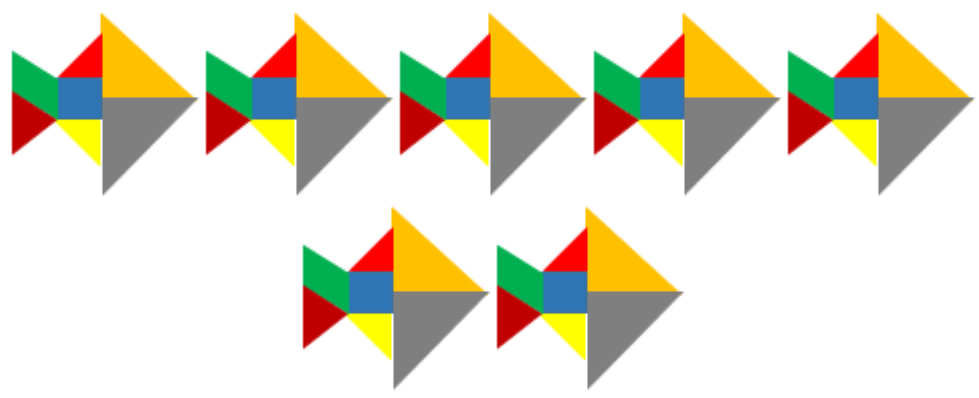

7. ئالدى بىلەن كۇبارنى ساناپ بېقىڭ، ئاندىن تىزىڭ.

يەتتىدىن ئونغىچە كۆپەيتىش

1

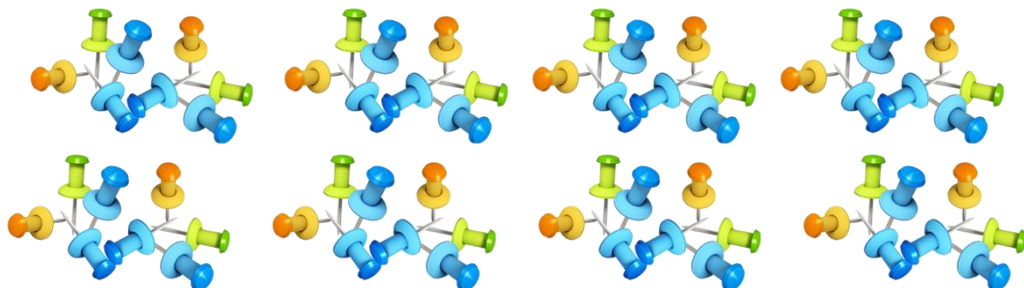

- 1 × 7 = 7
- 2 × 7 = ()
- 3 × 7 = ()
- 4 × 7 = ()
- 5 × 7 = ()
- 6 × 7 = ()
- 7 × 7 = ()

بىر يەردە يەتتە يەتتە
 ئىككى يەردە يەتتە ()
 ئۈچ يەردە يەتتە ()
 تۆت يەردە يەتتە ()
 بەش يەردە يەتتە ()
 ئالتە يەردە يەتتە ()
 يەتتە يەردە يەتتە ()

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

$7 \times 5 = ()$ $7 \times 3 = ()$ $4 \times 7 = ()$

$$1 \times 8 = 8$$

$$2 \times 8 = ()$$

$$3 \times 8 = ()$$

$$4 \times 8 = ()$$

$$5 \times 8 = ()$$

$$6 \times 8 = ()$$

$$7 \times 8 = ()$$

$$8 \times 8 = ()$$

بىر يەردە سەككىز سەككىز

() ئىككى يەردە سەككىز

() ئۈچ يەردە سەككىز

() تۆت يەردە سەككىز

() بەش يەردە سەككىز

() ئالتە يەردە سەككىز

() يەتتە يەردە سەككىز

() سەككىز يەردە سەككىز

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

$$8 \times 6 = ()$$

$$8 \times 4 = ()$$

$$7 \times 8 = ()$$

بەش يەردە سەككىز

$$() \times () = ()$$

$$() \times () = ()$$

سەككىز يەردە ئۈچ

$$() \times () = ()$$

$$() \times () = ()$$

$$1 \times 9 = 9$$

$$2 \times 9 = ()$$

$$3 \times 9 = ()$$

$$4 \times 9 = ()$$

$$5 \times 9 = ()$$

$$6 \times 9 = ()$$

$$7 \times 9 = ()$$

$$8 \times 9 = ()$$

$$9 \times 9 = ()$$

بىر يەردە توققۇز توققۇز

() ئىككى يەردە توققۇز

() ئۈچ يەردە توققۇز

() تۆت يەردە توققۇز

() بەش يەردە توققۇز

() ئالتە يەردە توققۇز

() يەتتە يەردە توققۇز

() سەككىز يەردە توققۇز

() توققۇز يەردە توققۇز

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

$$9 \times 2 = ()$$

$$9 \times 5 = ()$$

$$9 \times 4 = ()$$

$$7 \times 9 = ()$$

$$8 \times 9 = ()$$

$$3 \times 9 = ()$$

$$1 \times 10 = 10$$

$$2 \times 10 = ()$$

$$3 \times 10 = ()$$

$$4 \times 10 = ()$$

$$5 \times 10 = ()$$

$$6 \times 10 = ()$$

$$7 \times 10 = ()$$

$$8 \times 10 = ()$$

$$9 \times 10 = ()$$

$$10 \times 10 = ()$$

بىر يەردە ئون ئون
 ئىككى يەردە ئون ()
 ئۈچ يەردە ئون ()
 تۆت يەردە ئون ()
 بەش يەردە ئون ()
 ئالتە يەردە ئون ()
 يەتتە يەردە ئون ()
 سەككىز يەردە ئون ()
 توققۇز يەردە ئون ()
 ئون يەردە ئون ()

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

$$10 \times 2 = ()$$

$$10 \times 5 = ()$$

$$10 \times 4 = ()$$

$$7 \times 10 = ()$$

$$8 \times 10 = ()$$

$$3 \times 10 = ()$$

1. بىر بوتۇلكا سۈتنى 3 بالا ئىچسە، 7 بوتۇلكا سۈتنى قانچە بالا ئىچىدۇ؟

$$3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 = 21$$

$$3 \times 7 = 21$$

$$7 \times 3 = 21$$

جاۋابى: 7 بوتۇلكا سۈتنى 21 بالا ئىچىدۇ.

2. ئىككى ئوقۇغۇچى بىر توپنى ئوينىسا، سەككىز توپنى قانچە ئوقۇغۇچى ئوينىيدۇ؟

$$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 = 16$$

$$2 \times 8 = 16$$

$$\underline{\quad} \times \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

جاۋابى: سەككىز توپنى $\underline{\quad}$ ئوقۇغۇچى ئوينىيدۇ.

كۈندىلىك تۇرمۇشىمىزدا كۆپەيتىش دائىم ئۇچراپ تۇرىدۇ ھەمدە مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشىمىزغا قولايلىق ئېلىپ كېلىدۇ.

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

بىر بالدا 6 تالدىن مىسۋاك بولسا، 7 بالدا جەمئىي قانچە تال مىسۋاك بولىدۇ؟

1.

بىر سىنىپقا 9 تال دوسكا قەلىمى بېرىلسە، 4 سىنىپقا جەمئىي قانچە تال دوسكا قەلىمى بېرىلىدۇ؟

2.

نۆل بىلەن كۆپەيتىشنىڭ مۇناسىۋىتى

3

تۆۋەندىكى ئىپادىدىن نېمىنى ھېس قىلىدىڭىز؟

$$0 + 0 + 0 + 0 = 0$$

$$0 \times 4 = 0$$

تۆت دانە نۆلنى ئارقىمۇئارقا قوشساق نۆل بولىدۇ. بىز بۇنى ئالدىنقى قىسىم كىتابتا ئۆگىنىپ بولغان.

ئارقىمۇئارقا قوشۇشنى كۆپەيتىش ئارقىلىق ئىپادىلىسەك يەنىلا نۆل بولىدىكەن. دېمەك، بىر ساننى نۆلگە كۆپەيتسەك نۆل بولىدىكەن.

ئويلاپ بېقىڭ: 0×4 قانچە بولىدۇ؟

3×4 بىلەن 4×3 ئوخشاشلا 12 بولغىنىدەك، 0×4 بىلەن 4×0 مۇ ئوخشاشلا نۆل بولىدۇ. دېمەك، ھەرقانداق ساننى نۆلگە كۆپەيتسەك يەنىلا نۆل بولىدۇ.

نۆلنى ھەرقانداق سانغا كۆپەيتسەك نۆل بولىدۇ.
مەسىلەن، $0 \times 5 = 0$ ، $0 \times 6 = 0$.
ھەرقانداق ساننى نۆلگە كۆپەيتسەك نۆل بولىدۇ.
مەسىلەن، $0 \times 8 = 0$ ، $3 \times 0 = 0$.

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

1. ھېسابلاڭ.

$$0 \times 2 = (\quad) \quad 9 \times 0 = (\quad) \quad 0 \times 4 = (\quad)$$

$$7 \times 0 = (\quad) \quad 1 \times 0 = (\quad) \quad 0 \times 0 = (\quad)$$

2. نۆل كۆپەيتىلگەن بىر تەڭ نۆل: $_ \times _ = _$

3. بەش كۆپەيتىلگەن نۆل تەڭ نۆل: $_ \times _ = _$

كۆنۈكمە

1. تۆۋەندىكى ئىپادىلەرنى ھېسابلاڭ:

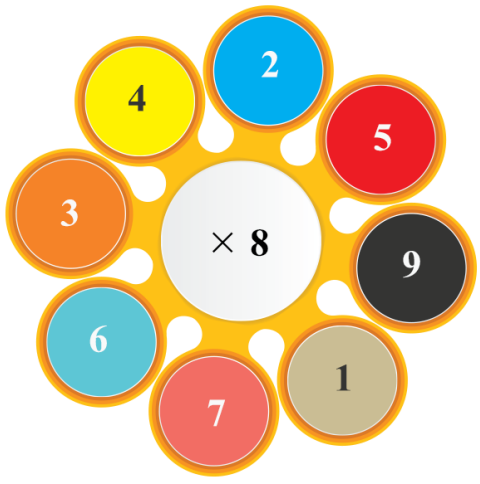
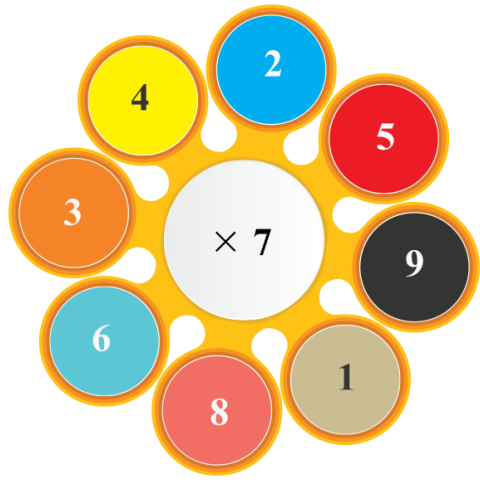
$8 \times 6 =$	$6 \times 9 =$	$4 \times 7 =$	$9 \times 3 =$	$2 \times 10 =$
$7 \times 5 =$	$10 \times 7 =$	$4 \times 9 =$	$5 \times 9 =$	$7 \times 6 =$
$3 \times 9 =$	$4 \times 8 =$	$7 \times 7 =$	$10 \times 9 =$	$7 \times 8 =$

2. مىسالغا ئاساسەن جەدۋەل تولدۇرۇڭ.

×	1	2	3	4	5
1	1	2			
2	2	4			
3					
4					
5					

×	6	7	8	9	0
6	36				
7					
8					
9					
0					

3. ئەتراپىدىكى سانلارنى ئوتتۇرىدىكى سانغا كۆپەيتىڭ.

4. قوشۇش ئىپادىسىدىن پايدىلىنىپ كۆپەيتىش ئىپادىسىنى يېزىڭ.

$1+1+1+1+1+1+1+1+1=9$ $_ \times _ = _$ $6+6+6+6+6+6=36$ $_ \times _ = _$	$2+2+2+2+2+2+2+2=16$ $_ \times _ = _$ $3+3+3+3+3+3+3=21$ $_ \times _ = _$
$8+8+8+8=32$ $_ \times _ = _$ $7+7+7+7+7+7=42$ $_ \times _ = _$	$9+9+9+9+9=45$ $_ \times _ = _$ $5+5+5=15$ $_ \times _ = _$

5. سىزىق ئارقىلىق تۇتاشتۇرۇڭ.

7×5	$6 + 6$	7×8	18	2×9
8×8	$90 - 54$	6×3	63	6×2
6×5	$12 + 16$	3×8	9	8×7
4×9	$21 - 0$	9×1	24	9×7
7×4	$25 + 10$	5×9	12	1×9
2×6	$93 - 29$	7×9	45	9×5
3×7	$15 + 15$	3×4	56	4×6

6. () نىڭ ئىچىگە ئەڭ كىچىك بولغاندا قانچىنى تولدۇرغىلى بولىدۇ؟

$() \times 5 > 34$	$() \times 9 > 76$	$55 < 7 \times ()$
$() \times 3 > 19$	$() \times 4 > 34$	$26 < 3 \times ()$

7. تۆۋەندىكى ھېسابلارنى تاپشۇرۇق دەپتەرگە ئىشلەڭ:

$4 \times 3 =$	$7 \times 6 =$	$10 - 8 =$	$8 \times 8 =$	$2 \times 3 =$
$4 \times 5 =$	$6 \times 9 =$	$8 \times 5 =$	$9 \times 5 =$	$2 + 6 =$

8. قۇتەيبە بۇلتۇر 8 دانە توشقان باققان، بۇ يىل باققان توشقانلارنىڭ سانى بۇلتۇرقىنىڭ 4 ھەسسىگە تەڭ بولسا، بۇ يىل قانچە توشقان باققان؟

9. يېشىلتاغ كىتاب مەدرىسىدىكى بالىلار 9 گۈرۈپپىغا بۆلۈنۈپ شەھىدلەر ئائىلىسىنىڭ ئوتۇنلىرىنى يېرىپ بەرگەن. ھەربىر گۈرۈپپىدا 7 بالا بولسا، قانچە بالا بۇ ساۋابلىق ئىشنى قىلىشقا مۇيەسسەر بولغان؟

بىردىن ئونغىچە بولغان كۆپەيتىش جەدۋىلى

$1 \times 0 = 0$ $1 \times 1 = 1$ $1 \times 2 = 2$ $1 \times 3 = 3$ $1 \times 4 = 4$ $1 \times 5 = 5$ $1 \times 6 = 6$ $1 \times 7 = 7$ $1 \times 8 = 8$ $1 \times 9 = 9$	$2 \times 0 = 0$ $2 \times 1 = 2$ $2 \times 2 = 4$ $2 \times 3 = 6$ $2 \times 4 = 8$ $2 \times 5 = 10$ $2 \times 6 = 12$ $2 \times 7 = 14$ $2 \times 8 = 16$ $2 \times 9 = 18$	$3 \times 0 = 0$ $3 \times 1 = 3$ $3 \times 2 = 6$ $3 \times 3 = 9$ $3 \times 4 = 12$ $3 \times 5 = 15$ $3 \times 6 = 18$ $3 \times 7 = 21$ $3 \times 8 = 24$ $3 \times 9 = 27$	$4 \times 0 = 0$ $4 \times 1 = 4$ $4 \times 2 = 8$ $4 \times 3 = 12$ $4 \times 4 = 16$ $4 \times 5 = 20$ $4 \times 6 = 24$ $4 \times 7 = 28$ $4 \times 8 = 32$ $4 \times 9 = 36$	$5 \times 0 = 0$ $5 \times 1 = 5$ $5 \times 2 = 10$ $5 \times 3 = 15$ $5 \times 4 = 20$ $5 \times 5 = 25$ $5 \times 6 = 30$ $5 \times 7 = 35$ $5 \times 8 = 40$ $5 \times 9 = 45$
$6 \times 0 = 0$ $6 \times 1 = 6$ $6 \times 2 = 12$ $6 \times 3 = 18$ $6 \times 4 = 24$ $6 \times 5 = 30$ $6 \times 6 = 36$ $6 \times 7 = 42$ $6 \times 8 = 48$ $6 \times 9 = 54$	$7 \times 0 = 0$ $7 \times 1 = 7$ $7 \times 2 = 14$ $7 \times 3 = 21$ $7 \times 4 = 28$ $7 \times 5 = 35$ $7 \times 6 = 42$ $7 \times 7 = 49$ $7 \times 8 = 56$ $7 \times 9 = 63$	$8 \times 0 = 0$ $8 \times 1 = 8$ $8 \times 2 = 16$ $8 \times 3 = 24$ $8 \times 4 = 32$ $8 \times 5 = 40$ $8 \times 6 = 48$ $8 \times 7 = 56$ $8 \times 8 = 64$ $8 \times 9 = 72$	$9 \times 0 = 0$ $9 \times 1 = 9$ $9 \times 2 = 18$ $9 \times 3 = 27$ $9 \times 4 = 36$ $9 \times 5 = 45$ $9 \times 6 = 54$ $9 \times 7 = 63$ $9 \times 8 = 72$ $9 \times 9 = 81$	$10 \times 0 = 0$ $10 \times 1 = 10$ $10 \times 2 = 20$ $10 \times 3 = 30$ $10 \times 4 = 40$ $10 \times 5 = 50$ $10 \times 6 = 60$ $10 \times 7 = 70$ $10 \times 8 = 80$ $10 \times 9 = 90$

ئۆلچەش

1

بىرتال قول ھەرىسىنىڭ ئۇزۇنلۇقى 4 دانە قەلەم
 ئۇزۇنلۇقىغا تەڭ، بىر چېلەكنىڭ ئېگىزلىكى 5
 دانە قولبومبىسىنىڭ ئۇزۇنلۇقىغا تەڭ. سىز يەنە
 نېمىلەرنى بايقىدىڭىز؟

سىزمۇ سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق ئۇزۇنلۇقنى
ئۆلچەپەلەمسىز؟

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

1.

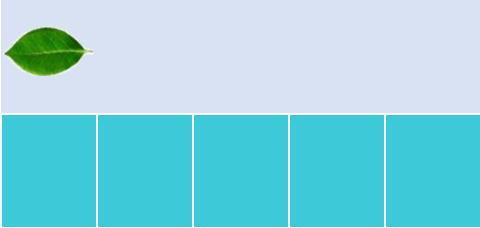
تاۋۇز تەخمىنەن () دانە نىڭ
ئۇزۇنلۇقىغا تەڭ.

بولقا تەخمىنەن () دانە نىڭ
ئۇزۇنلۇقىغا تەڭ.

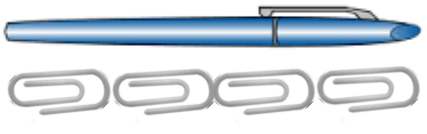
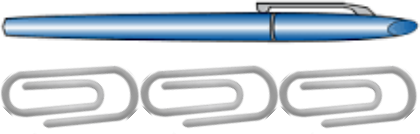

شەمشەر تەخمىنەن () دانە نىڭ
ئۇزۇنلۇقىغا تەڭ.

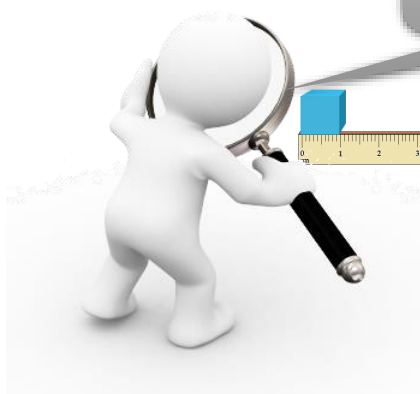
پوپۇرماق تەخمىنەن () دانە نىڭ
ئۇزۇنلۇقىغا تەڭ.

2. تۆۋەندىكى ئىككى سىياھ قەلەمنى چوڭ-كىچىكلىكى
ئوخشىمايدىغان نەرسە بىلەن ئۆلچىگەندە نەتىجىنىڭ ئوخشاش
بولماسلىقىنى مۇلاھىزە قىلىڭ:

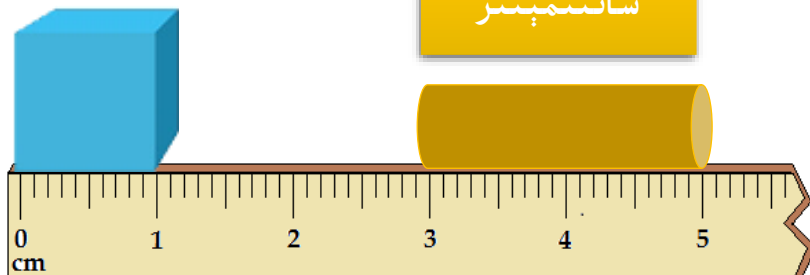

نەرسىلەرنىڭ ئۇزۇنلۇقىنى ئۆلچەش ئۈچۈن سىزغۇچتىن پايدىلىنىپ
ئۆلچەش كېرەك.

بۇ كۇبىنىڭ ئۇزۇنلۇقى بىر
سانتىمېتىر كېلىدىكەن.

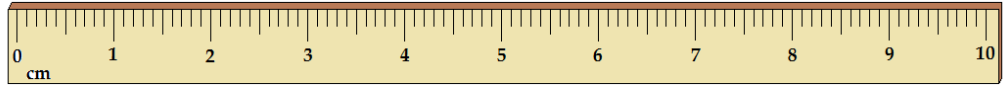
بۇ تاياقچىنىڭ
توملۇقى 2
سانتىمېتىر

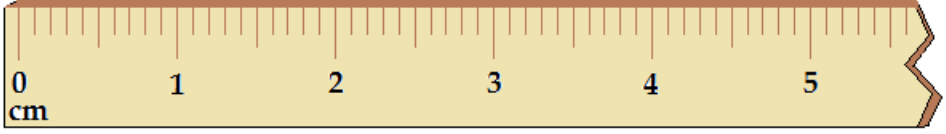

قايسى بارمىقىڭىز بىر سانتىمېتىر كېلىدۇ؟

سىزغۇچ بىلەن تونۇشۇپ چىقايلى:

سىزغۇچنىڭ تۈرلىرى ئۆلچەمەكچى بولغان نەرسىلەرگە قارىتا بېكىتىلىدۇ. ئۇزۇن نەرسىلەرنى ئۆلچەگەندە مېتىرلىق سىزغۇچ ئىشلىتىمىز، كىچىك نەرسىلەرنى ئۆلچەگەندە سانتىمېتىرلىق سىزغۇچ ئىشلىتىمىز.

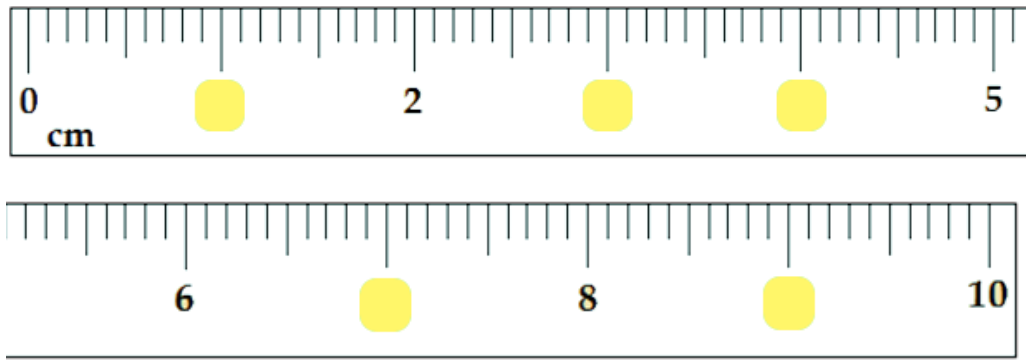

سانتىمېتىر ۋە مېتىر قاتارلىقلار ئۇزۇنلۇق ئۆلچەش بىرلىكى بولۇپ، ئادەتتە ئۇلارنىڭ ئاددىي ئىپادىلىنىش شەكلى cm ۋە m بولىدۇ. يۇقىرىدا كۆرسىتىلگەن سانتىمېتىرلىق سىزغۇچ بولۇپ، 0 دىن 1 گىچە بولغان ئارىلىق 1 سانتىمېتىر، يەنى 1 cm بولىدۇ. مېتىرلىق سىزغۇچتا 0 دىن 100 گىچە سان بولىدۇ.

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

تۆۋەندىكى سىزغۇچىنىڭ ئىچىدىكى كاتەكچىلەرنىڭ ئىچىگە مۇۋاپىق سان تولدۇرۇڭ:

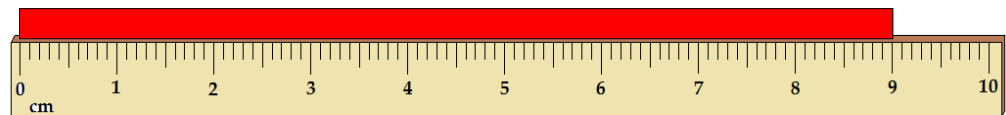

3

سىزغۇچىدىن پايدىلىنىپ نەرسىلەرنىڭ ئۇزۇنلۇقىنى قانداق ئۆلچەيمىز؟

بۇ قىزىل لىنىيىنى ئۆلچەپ باقايلى:

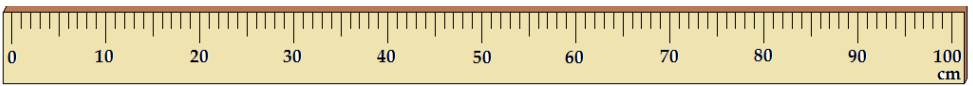

9 سانتىمېتىر (يەنى 9 cm)

سىزغۇچىنىڭ «0» شكالسىنى قەغەز لېنتىنىڭ سول ئۇچىغا توغرىلاپ، ئاندىن قەغەز لېنتىنىڭ ئوڭ ئۇچى قانچىگە توغرىلانغانلىقىغا قارايمىز.

بۇ دوسكىنى 10 سانتىمېتىرلىق سىزغۇچتا 10 قېتىم ئۆلچىگەندە، ئاندىن ئۆلچەپ بولغىلى بولىدىكەن، تېخىمۇ ئاسان ئۆلچەش ئۇسۇلى يوقمىدۇ؟

بىر مېتىرلىق سىزغۇچتا ئۆلچىسەك بەك قۇلايلىق بولىدۇ.

1 مېتىر = 100 سانتىمېتىر
100 cm = 1 m

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

تۆۋەندىكى سىزىقلارنىڭ تەخمىنەن ئۇزۇنلۇقىنى سىزغۇچتىن پايىدىلىنىپ ئۆلچەپ بېقىڭ:

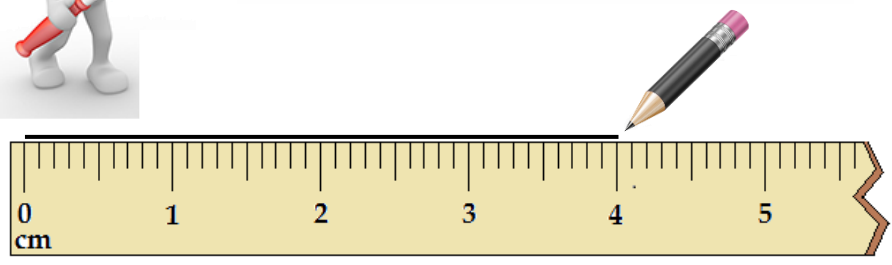

4

4 سانتىمېتىرلىق سىزىقتىن بىرنى سىزايلى.

سىزغۇچنىڭ «0» شكالسىدىن باشلاپ، 4 سانتىمېتىر كېلىدىغان جايغىچە سىزىمىز

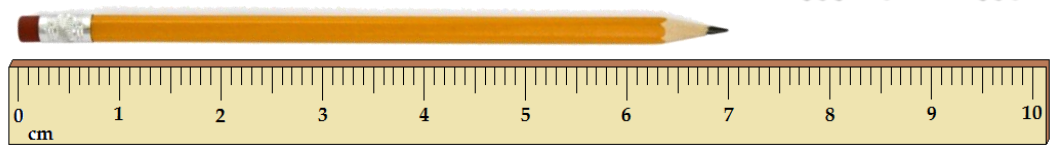

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

سىزمۇ 10 سانتىمېتىرلىق سىزغۇچتىن پايىدىلىنىپ 3 سانتىمېتىر، 6 سانتىمېتىر ۋە 9 سانتىمېتىرلىق سىزىقلارنى سىزالامسىز؟ قېنى سىناپ بېقىڭ.

كۆنۈكمە

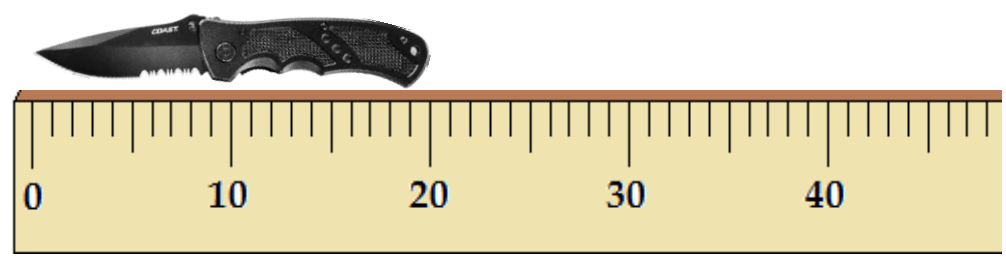
1. تۆۋەندىكى رەسىملەرنى كۆزىتىپ، ئۆلچەش نەتىجىسىنى بوش ئورۇنغا تولدۇرۇڭ:

() سانتىمېتىر

() سانتىمېتىر

() سانتىمېتىر

2. قەغەز لىنتىدىن بىرنى ئېلىپ، 4 سانتىمېتىر، 6 سانتىمېتىر، 25 سانتىمېتىر، 78 سانتىمېتىر، 90 سانتىمېتىر. 1 مېتىر، ... لارنى ئۆلچەپ، كۆپچىلىككە كۆرسىتىڭ.

3. ئۆلچەپ بېقىڭ.

ئۇزۇنلۇقى _____
سانتىمېتىر

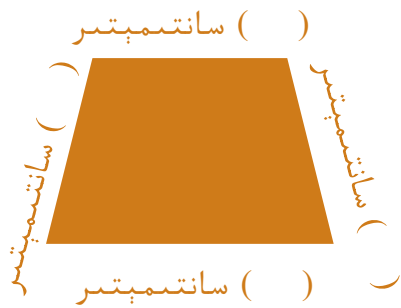
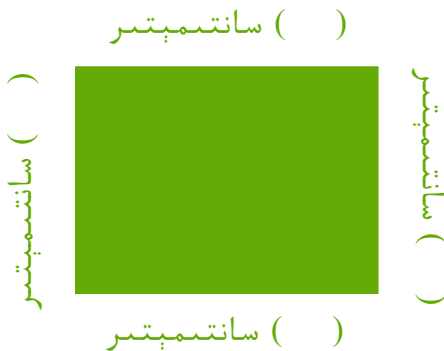
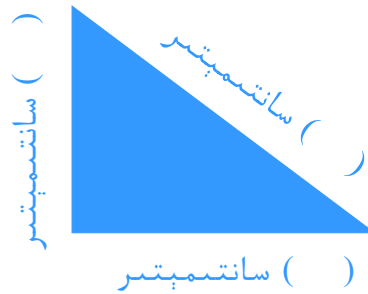
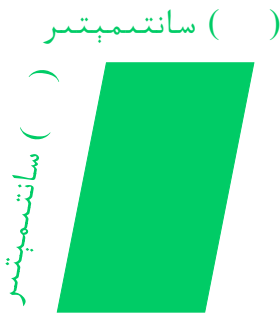

كەڭلىكى _____
سانتىمېتىر

ئۇزۇنلۇقى _____
سانتىمېتىر

4. تىرناق ئىچىگە ئۆلچىگەن ساننى تولدۇرۇڭ.

5. ھېسابلاڭ.

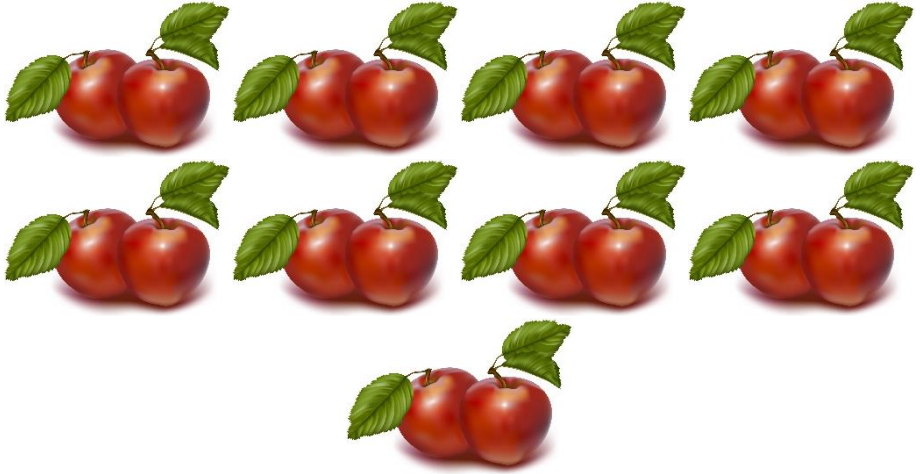
سانتىمېتىر () = سانتىمېتىر 7 - سانتىمېتىر 17

سانتىمېتىر () = سانتىمېتىر 7 + سانتىمېتىر 8

مېتىر () = مېتىر 40 + مېتىر 15 $9\text{ m} - 6\text{ m} = ()\text{ m}$

بۆلۈش

بۆلۈش بىلەن تونۇشۇش

بۇ ئالمىلارنى 2 ئادەمگە تەڭ بۆلسەك ھەر بىر ئادەمگە قانچىدىن تېگىدۇ؟

$$18 \div 2 = 9$$

بۆلۈش بەلگىسى

ئوقۇلۇشى: 18 نى 2 گە بۆلسەك 9 بولىدۇ.

ھەر بىر ئادەمگە ئىككى تال ئالما تېگىدۇ.

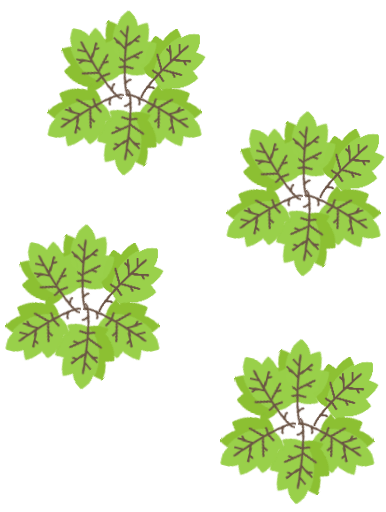
12 تال ياڭاقنى 4 ئادەمگە تەڭ بۆلۈپ بەرسەك، ھەر بىر ئادەمگە 3 ياڭاقتىن تېگىدۇ.

$$12 \div 4 = 3$$

بۆلۈنگۈچى بۆلگۈچى بۆلۈنمە

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

ئالدى بىلەن 24 دانە تىن پايدىلىنىپ گۈل تىزىپ بېقىڭ، ئاندىن ھېسابلاش ئىپادىسىنى يېزىڭ.

ھەر بىر دۆۋىدە 6 دانىدىن بولسا، () دۆۋىگە ئايرىشقا بولىدۇ.

$$24 \div \square = \square$$

ھەر بىر دۆۋىدە 3 دانىدىن بولسا، () دۆۋىگە ئايرىشقا بولىدۇ.

$$\square \div \square = \square$$

ھەر بىر دۆۋىدە 8 دانىدىن بولسا، () دۆۋىگە ئايرىشقا بولىدۇ.

$$\square \div \square = \square$$

كۆنۈكمە

1. ھەر بىر ھېسابلاش ئىپادىسىدىكى بۆلۈنگۈچى، بۆلگۈچى ۋە بۆلۈنمىنى ئېيتىپ بىرىڭ.

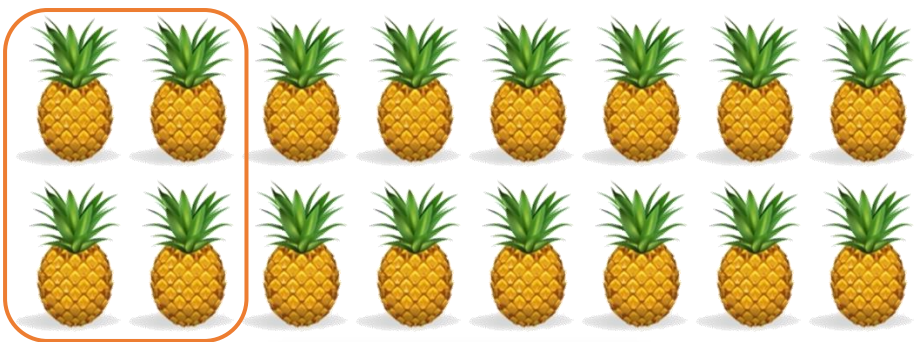
$9 \div 3 = 3$

$15 \div 5 = 3$

$8 \div 2 = 4$

$6 \div 3 = 2$

2. قورشاپ بېقىڭ، تولدۇرۇپ بېقىڭ.

$\underline{\quad} \div \underline{\quad} = \underline{\quad}$

$\underline{\quad} \div \underline{\quad} = \underline{\quad}$

3. مەشىق دەپتېرىڭىزگە تۆۋەندىكى بۆلۈش ئىپادىلىرىنى ئىپادىلەپ بېقىڭ.

1. 8 نى 4 كە بۆلسەك 2 گە تەڭ بولىدۇ.
2. 15 نى تەڭ 5 ئۆلۈشكە ئايرىساق، ھەر بىر ئۆلۈش 3 بولىدۇ.
3. بۆلۈنگۈچى 6، بۆلگۈچى 2 بولسا، بۆلۈنمە 3 بولىدۇ.
4. 25 دانە ئانار بار بولۇپ، ئۇنىڭ ھەر 5 دانىسىنى بىر ئۆلۈش قىلساق، 5 ئۆلۈشكە ئايرىشقا بولىدۇ.
5. بۆلۈنگۈچى 12، بۆلگۈچى 3 بولسا، بۆلۈنمە 4 بولىدۇ.
6. 9 نى 3 كە بۆلسەك 3 كە تەڭ بولىدۇ.

4.

(1) بىر لوڭقىدا 4 تال گۈل بولسا، 5 لوڭقىدا جەمئىي قانچە تال گۈل بولىدۇ؟

$$() \times () = ()$$

(2) 20 تال گۈلنىڭ ھەر 4 تېلىنى بىر لوڭقىغا سالساق، قانچە لوڭقىغا سالغىلى بولىدۇ؟

$$() \div () = ()$$

(3) 20 تال گۈلنى 5 لوڭقىغا سالساق، ھەر بىر لوڭقىغا قانچە تال گۈل سالغىلى بولىدۇ؟

$$() \div () = ()$$

.5

(1) بىر تەخسىدە 3 تال ئۈجمە بولسا، 3 تەخسىدە جەمئىي قانچە ئۈجمە بار؟

$$(\quad) \bigcirc (\quad) = (\quad)$$

(2) بىر تەخسىگە 3 تال ئۈجمە قويساق، 9 تال ئۈجمىنى قانچە تەخسىگە قويغىلى بولىدۇ؟

$$(\quad) \bigcirc (\quad) = (\quad)$$

.6

(1) 5 دانە كىتابنى بىر گۇرۇپپا قىلىپ 3 گۇرۇپپىغا تىزساق جەمئىي قانچە كىتاب بولىدۇ؟

$$(\quad) \bigcirc (\quad) = (\quad)$$

(2) بىر گۇرۇپپىغا 5 كىتاب تىزساق، 15 دانە كىتابنى قانچە گۇرۇپپىغا تىزغىلى بولىدۇ؟

$$(\quad) \bigcirc (\quad) = (\quad)$$

(3) 15 دانە كىتابنى 3 گۇرۇپپا قىلىپ تىزساق، ھەر بىر گۇرۇپپىغا قانچە دانىدىن تىزغىلى بولىدۇ؟

$$(\quad) \bigcirc (\quad) = (\quad)$$

كۆپەيتىشتىن پايدىلىنىپ بۆلۈنمىنى تېپىش

1

(1) 8 دانە ئالما بار، ئۇنى ھەر بىر بالىغا 2 دانىدىن بۆلۈپ بەرسەك، قانچە بالىغا بۆلۈپ بەرگىلى بولىدۇ؟

$$8 \div 2 = 4$$

1 بالىغا 2 دانە، 2 بالىغا 4 دانە ... بۆلۈپ بېرىمىز، بۇنى كۆپەيتىشتىن پايدىلىنىپ ھېسابلىساق بولىدۇ.

بىرىنچىسىگە 2 نى بۆلۈپ بېرىمىز، $8 - 2 = 6$ ؛
ئىككىنچىسىگە 2 نى بۆلۈپ بېرىمىز، $6 - 2 = 4$ ؛
ئۈچىنچىسىگە 2 نى بۆلۈپ بېرىمىز، $4 - 2 = 2$ ؛
تۆتىنچىسىگە 2 نى بۆلۈپ بەرسەك دەل يېتىدۇ.

ئويلايلى : 2 نى قانچىگە كۆپەيتسەك 8 بولىدۇ؟ ئىككى يەردە **تۆت** سەككىز، دېمەك بۆلۈنمە 4 بولىدۇ.

كۆپەيتىش ئارقىلىق ئايلاندۇرۇپ ئىشلەش ئۇسۇلى:

$$2 \times 4 = 8$$

$$8 \div 2 = 4$$

(2) 8 دانە ئالما بار، ئۇنى ھەر بىر بالىغا 4 دانىدىن بۆلۈپ بەرسەك، قانچە بالىغا بۆلۈپ بەرگىلى بولىدۇ؟

$$8 \div 4 = \boxed{2}$$

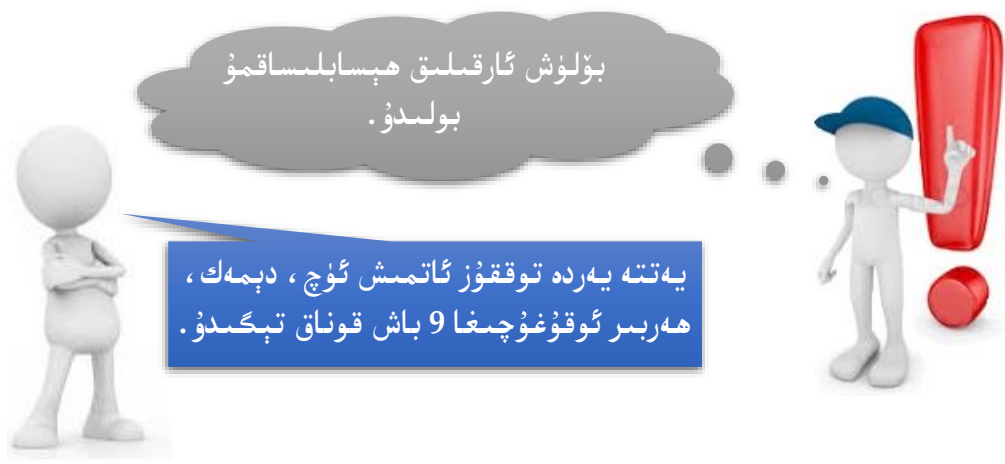
ئىككى يەردە تۆت سەككىز، دېمەك بۆلۈنمە 2 بولىدۇ.

سز قانداق
ھېسابلىدىڭىز؟

(3) 63 باش قوناقنى 7 نەپەر ئوقۇغۇچىغا تەڭ بۆلسەك، ھەر بىر نەپەر ئوقۇغۇچىغا نەچچە باش قوناق تېگىدۇ؟

كۆپەيتىش ئىپادىسى: **توققۇز** يەردە يەتتە ئاتمىش ئۈچ

$$63 \div 7 = \square$$

9 ئوقۇغۇچىغا تەڭ بۆلسە كچۇ؟

$$63 \div 9 = \square$$

_____ كۆپەيتىش ئىپادىسى:

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

كۆزىتىپ بېقىڭ ۋە ئىشلەپ بېقىڭ:

$5 \times 2 = 10$	$5 \times 4 = 20$	$6 \times 5 = 30$	$6 \times 4 = 24$
$10 \div 5 =$	$20 \div 5 =$	$30 \div 5 =$	$24 \div 4 =$
$10 \div 2 =$	$20 \div 4 =$	$30 \div 6 =$	$24 \div 6 =$

نۆل بىلەن بۆلۈشنىڭ مۇناسىۋىتى

2

بىز نۆل بىلەن كۆپەيتىشنىڭ مۇناسىۋىتىنى ئۆگىنىپ ئۆتكەن، نۆلگە ھەرقانداق ساننى كۆپەيتسەك يەنىلا نۆل بولغان ئىدى. ئەمدى نۆل بىلەن بۆلۈشنىڭ مۇناسىۋىتىنى كۆرۈپ باقايلى:

$$0 \div 5 = \underline{\hspace{2cm}}$$

نۆلنى ھەرقانداق سانغا كۆپەيتسەك نۆل بولغانلىقتىن، نۆلنى ھەرقانداق سانغا بۆلسەك يەنىلا نۆل بولىدۇ. مەسىلەن:

$$0 \times 5 = 0$$

$$0 \div 5 = 0$$

ھەرقانداق ساننى نۆلگە كۆپەيتسە نۆل بولغان بىلەن، ھەرقانداق ساننى نۆلگە بۆلسەك مەنسىز بولىدۇ. چۈنكى بىر نەرسىنى يوق بىر سانغا بۆلگىلى بولمايدۇ، شۇڭا بۇنداق ئىپادە تۈزۈشكۈمۈ بولمايدۇ.

$$5 \div 0 \neq (\times)$$

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

ھېسابلاڭ.

$0 \div 6 =$	$0 \div 8 =$	$0 \div 4 =$	$0 \div 9 =$	$0 - 6 =$
$0 \div 2 =$	$0 \times 7 =$	$5 \times 0 =$	$0 \div 1 =$	$0 + 3 =$

كۈنۈكمە

1. ھېسابلاڭ ۋە نەتىجىسىگە ئاساسەن تەھلىل قىلىڭ.

$7 \times 6 =$	$8 \times 5 =$	$9 \times 8 =$	$7 \times 8 =$	$7 \times 5 =$
$42 \div 7 =$	$40 \div 8 =$	$72 \div 9 =$	$56 \div 7 =$	$35 \div 7 =$
$42 \div 6 =$	$40 \div 5 =$	$72 \div 8 =$	$56 \div 8 =$	$35 \div 5 =$

2. ساندۇق تولدۇرۇش.

Five boxes labeled 1 to 5 are shown. Below them are various division problems in colored boxes:

- Box 1: $8 \div 4$
- Box 2: $10 \div 5$
- Box 3: $5 \div 5$
- Box 4: $2 \div 2$
- Box 5: $12 \div 6$
- Other boxes: $5 \div 5$, $1 \div 1$, $20 \div 5$, $3 \div 3$, $12 \div 4$, $20 \div 5$, $9 \div 3$, $24 \div 6$, $18 \div 6$, $2 \div 2$, $10 \div 5$, $25 \div 5$, $4 \div 2$, $24 \div 6$, $6 \div 3$, $12 \div 3$, $8 \div 2$, $12 \div 6$, $3 \div 1$, $10 \div 2$

3. رەسىمگە قاراپ سوئاللارغا جاۋاب بىرىڭ:

6 دوللار

4 دوللار

5 دوللار

3 دوللار

* ئابدۇراهمان 15 دوللارغا نەچچە لۇڭگە سېتىۋالالايدۇ؟

* ئىبراھىم 12 دوللارغا نەچچە ئىستاكان سېتىۋالالايدۇ؟

* ئابدۇللاھ 24 دوللارغا نەچچە سائەت سېتىۋالالايدۇ؟

* ئەنەس 16 دوللارغا نەچچە بولقا سېتىۋالالايدۇ؟

4. تۆۋەندىكىلەرنى يۆنىلىش بويىچە ھېسابلاڭ:

$18 \div 2$	$\times 6$	2×3	$\div 6$
16		4	
8		6	
10		8	
$72 \div 8$	$\times 5$	3×6	$\div 9$
16		6×6	$\div 9$
56		2×8	$\div 4$
48		3×8	$\div 4$

دېتسىمېتىر ۋە مىللىمېتىر

1

بىز ئىلگىرىكى قىسىملاردا **مېتىر** بىلەن **سانتىمېتىرنى** ئۆگىنىپ ئۆتكەن ئىدۇق، بۇ قىسىمىمىزدا يېڭىچە ئۇزۇنلۇق بىرلىكى بولغان **دېتسىمېتىر** ۋە **مىللىمېتىر** بىلەن تونۇشۇپ چىقىمىز.

نورمال بىر كىتاب ئوقۇغۇچىنىڭ ئۇزۇنلۇقى تەخمىنەن 20 سانتىمېتىر، كەڭلىكى تەخمىنەن 10 سانتىمېتىر كېلىدۇ.

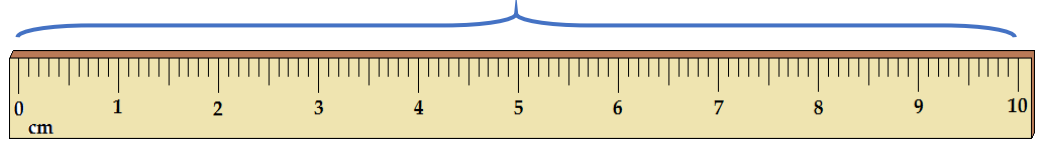

10 سانتىمېتىر 1 **دېتسىمېتىرغا** تەڭ، 20 سانتىمېتىر 2 **دېتسىمېتىرغا** تەڭ بولىدۇ.

بىز سىزغۇچ ئارقىلىق بىر دېتسىمېتىرنىڭ قانچىلىك چوڭ ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ باقايلى.

بىر **دېتسىمېتىر (1 dm)**

سىز بىر دېتسىمېتىر كېلىدىغان
بىر سىزنىق سىزالامسىز؟

يەنە قانداق نەرسىلەرنىڭ ئۇزۇنلۇقى تەخمىنەن بىر دېتسىمېتىر
كېلىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بېقىڭ .
بىر مېتىرلىق سىزغۇچتا قانچە دانە بىر دېتسىمېتىر بارلىقىنى ساناپ
بېقىڭ ۋە بىر مېتىرنىڭ قانچە دېتسىمېتىرغا تەڭ بولىدىغانلىقىنى
ئېيتىپ بىرىڭ .

بىر مېتىر = () دېتسىمېتىر

2

بۇ كىتابنىڭ قېلىنلىقى بىر
سانتىمېتىرغا يەتمەيدىكەن .

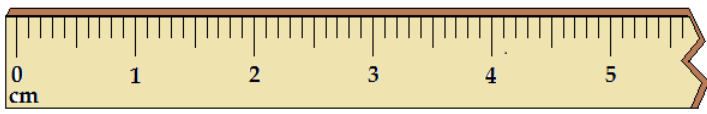

بۇ كىتاب تۈز سىزغۇچتا 6 كىچىك
كاتەكچە ئۇزۇنلۇقىدىكەن .

سىزغۇچتىكى بىر سانتىمېتىر ئىچىدىكى ھەربىر كىچىك ئارىلىقنىڭ ئۇزۇنلۇقى بىر مىللىمېتىر بولىدۇ.

سىزغۇچتىكى بىر سانتىمېتىرنىڭ ئىچىدە كىچىك كاتەكچىدىن قانچە تال بارلىقىنى قېرىنداشنىڭ ئۇچى بىلەن ساناپ بېقىڭ ۋە بىر سانتىمېتىرنىڭ قانچە مىللىمېتىرغا تەڭ بولىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بىرىڭ.

بىر سانتىمېتىر = () مىللىمېتىر

كۆنۈكمە

1. تۆۋەندىكى تۇرمۇش بويۇملىرىنى ئۆلچەپ بېقىڭ:

ئويىڭىزنىڭ ئاچقۇچىنىڭ توملىقى قانچە مىللىمېتىر؟

ئون ۋاراق قەغەزنىڭ توملىقى قانچە مىللىمېتىر؟

توك چاتقۇچ سىمىنىڭ توملىقى قانچە مىللىمېتىر؟

قىلىچىنىڭ ئۇزۇنلۇقى قانچە دېتسىمېتىر؟ توملىقى قانچە مىللىمېتىر؟

دوسكىنىڭ ئۇزۇنلۇقى قانچە دېتسىمېتىر؟ دوسكا ئۆچۈرگۈچىنىڭ توملىقى قانچە مىللىمېتىر؟

2. ئاتا-ئانىڭىزنىڭ ياردىمىدە ئۆيىڭىزدىكى ئائىلە سايمانلىرىنىڭ ئېگىزلىكى، ئۇزۇنلۇقى، كەڭلىكى ۋە ئۇلارنىڭ پۇتلىرىنىڭ توملىقىنى ئۆلچەپ، ئاندىن ئۇلارنىڭ قانچە مېتىر، قانچە دېتسىمېتىر، قانچە سانتىمېتىر ۋە قانچە مىللىمېتىر كېلىدىغانلىقىنى ئايرىم-ئايرىم ئېنىقلاپ بىر جەدۋەل تۈزۈپ بېقىڭ.

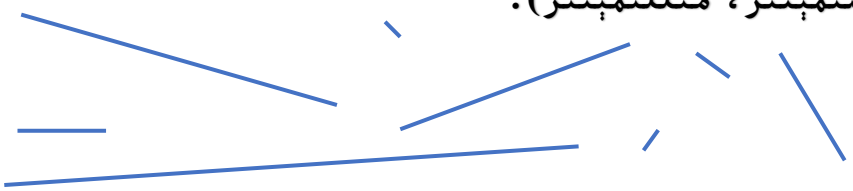

تۈرى	كەڭلىكى	ئۇزۇنلۇقى	توملىقى	ئېگىزلىكى
كارۋات				
ئۈستەل				
ئورۇندۇق				

3. چوڭ-كىچىكلىكىنى سېلىشتۇرۇپ، $>$ نىڭ ئىچىگە $<$ ياكى $<$ ۋە ياكى $=$ بەلگىلىرىنى تولدۇرۇڭ.

5 سانتىمېتىر $>$ 5 مىللىمېتىر 3 دېتسىمېتىر $>$ 3 سانتىمېتىر
 100 سانتىمېتىر $>$ 10 مېتىر 80 سانتىمېتىر $>$ 8 دېتسىمېتىر

4. تۆۋەندىكى سىزىقلارنى تەخمىنەن ئۆلچەپ بېقىڭ (بىرلىكى: دېتسىمېتىر، مىللىمېتىر):

تەك شەكىلدە ھېسابلاش

كۆپەيتىش ۋە بۆلۈشنى تەك شەكىلدە ھېسابلاش

1

تەك شەكىلدە ئىپادىلەپ باقايلى: $7 \times 4 = 28$ ، $9 \times 6 = 54$ ، $3 \times 5 = 15$ دېگەن ئىپادىلەرنى تەك شەكىلدە ئىپادىلەپ باقايلى:

$$7 \times 4 = 28$$

$$\begin{array}{r} 7 \\ \times 4 \\ \hline 28 \end{array}$$

$$9 \times 6 = 54$$

$$\begin{array}{r} 9 \\ \times 6 \\ \hline 54 \end{array}$$

$$3 \times 5 = 15$$

$$\begin{array}{r} 3 \\ \times 5 \\ \hline 15 \end{array}$$

تەك شەكىلدىكى كۆپەيتىش ئىپادىسىدە كۆپەيتكۈچى ۋە كۆپەيتىمىنىڭ ئورنى قەيەردە؟

9 ← كۆپەيتكۈچى
 ← كۆپەيتىش \times 6 ← كۆپەيتكۈچى
 بەلگىسى $\underline{\hspace{1cm}}$
 54 ← كۆپەيتىمە

ئىككى ساننى ئۆزئارا كۆپەيتكەندە، ئىككى ساننى ئۆدۈلمۈكۈدۈل يېزىپ كۆپەيتىمىز، نەتىجىنى سىزىق ئاستىغا يازىمىز، يازغاندا ئىككى خانىلىق سان چىقىپ قالسا خانىلارنى بىر - بىرىگە ئۆدۈل كەلتۈرۈپ يازىمىز.

9 بىلەن 6 بىرلەر خانىسىدىكى سان بولغانلىقتىن بىر - بىرىگە ئۆدۈل يازىمىز. 54 نىڭ بىرلەر خانىسىدىمۇ 4 بولغانلىقتىن 9، 6 ۋە 4 لەرنىڭ ھەممىسىنى بىر - بىرىگە ئۆدۈلمۈكۈدۈل يازىمىز.

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

تۆۋەندىكى ھېسابلارنى تىك شەكىلدە ئىشلەڭ:

$$5 \times 3 =$$

5

$$\times 3$$

$$2 \times 7 =$$

2

$$\times 7$$

$$2 \times 8 =$$

2

$$\times 8$$

$$4 \times 6 =$$

4

$$\times 6$$

$$7 \times 9 =$$

7

$$\times 9$$

$$3 \times 7 =$$

3

$$\times 7$$

$$8 \times 5 =$$

8

$$\times 5$$

$$7 \times 6 =$$

7

$$\times 6$$

$$8 \times 3 =$$

8

$$\times 3$$

$$5 \times 4 =$$

5

$$\times 4$$

2

$7 \div 7 = 1$ ، $24 \div 8 = 3$ ، $54 \div 6 = 9$ دېگەن ئىپادىلەرنى تىك شەكىلدە ئىپادىلەپ باقايلى:

$$7 \div 7 = 1$$

$$\begin{array}{r} 1 \\ 7 \overline{) 7} \\ \underline{7} \\ 0 \end{array}$$

$$24 \div 8 = 3$$

$$\begin{array}{r} 3 \\ 8 \overline{) 24} \\ \underline{24} \\ 0 \end{array}$$

$$54 \div 6 = 9$$

$$\begin{array}{r} 9 \\ 6 \overline{) 54} \\ \underline{54} \\ 0 \end{array}$$

بۆلۈنمە ← 3
 بۆلۈنگۈچى ← 8
 بۆلۈش بەلگىسى → 8
 3×8 نىڭ كۆپەيتىمىسى ← 24
 24 → 24 بىلەن 24 نىڭ ئايرىمىسى

بۆلۈشنى تىك شەكىلدە يېزىشتا: بۆلۈش بەلگىسىنىڭ ئىچىگە بۆلۈنگۈچىنى يازىمىز، بۆلۈنمەنى بۆلۈش بەلگىسىنىڭ سول تەرىپىگە يازىمىز، بۆلۈنمەنى (يەنى نەتىجىنى) ئۈستىگە يازىمىز.

ئالدى بىلەن بۆلۈنگۈچىگە بىر ساننى كۆپەيتىپ بۆلۈنگۈچىگە تەڭ قىلىپ، ئاندىن بۆلۈنگۈچىدىن بۆلۈنگۈچى بىلەن بۆلۈنمەنىڭ كۆپەيتىمىسىنى ئالىمىز. ئەگەر ئايرىما نۆل چىقسا، بىز بۆلۈنگۈچىگە كۆپەيتىش ئاشۇ سان (يەنى بۆلۈنمە) ئەسلى ئىپادىنىڭ نەتىجىسى بولىدۇ. مەسىلەن، بىز يۇقىرىدا كۆرۈپ ئۆتكەن ئۈچ ئىپادىگە ئوخشاش.

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

تۆۋەندىكى ھېسابلارنى تىك شەكىلدە ئىشلەڭ:

$$15 \div 3 = \square \quad 21 \div 7 = \square \quad 24 \div 8 = \square \quad 54 \div 6 = \square \quad 72 \div 9 = \square$$

$$\begin{array}{r} \square \\ 3 \overline{) 15} \\ \underline{0} \\ \square \\ \square \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \square \\ 7 \overline{) 21} \\ \underline{0} \\ \square \\ \square \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \square \\ 8 \overline{) 24} \\ \underline{0} \\ \square \\ \square \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \square \\ 6 \overline{) 54} \\ \underline{0} \\ \square \\ \square \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \square \\ 9 \overline{) 72} \\ \underline{0} \\ \square \\ \square \end{array}$$

$$42 \div 6 = \square \quad 27 \div 3 = \square \quad 40 \div 5 = \square \quad 32 \div 4 = \square \quad 12 \div 2 = \square$$

$$\begin{array}{r} \square \\ 6 \overline{) 42} \\ \underline{0} \\ \square \\ \square \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \square \\ 3 \overline{) 27} \\ \underline{0} \\ \square \\ \square \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \square \\ 5 \overline{) 40} \\ \underline{0} \\ \square \\ \square \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \square \\ 4 \overline{) 32} \\ \underline{0} \\ \square \\ \square \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \square \\ 2 \overline{) 12} \\ \underline{0} \\ \square \\ \square \end{array}$$

$$14 \div 7 = \square \quad 48 \div 8 = \square \quad 36 \div 9 = \square \quad 25 \div 5 = \square \quad 28 \div 4 = \square$$

$$\begin{array}{r} \square \\ 7 \overline{) 14} \\ \underline{0} \\ \square \\ \square \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \square \\ 8 \overline{) 48} \\ \underline{0} \\ \square \\ \square \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \square \\ 9 \overline{) 36} \\ \underline{0} \\ \square \\ \square \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \square \\ 5 \overline{) 25} \\ \underline{0} \\ \square \\ \square \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \square \\ 4 \overline{) 28} \\ \underline{0} \\ \square \\ \square \end{array}$$

1. تۆۋەندىكى ھېسابلارنى تىك شەكىلدە ئىشلەڭ:

$2 \times 1 =$	$9 \times 8 =$	$7 \times 6 =$	$6 \times 4 =$	$5 \times 3 =$	$3 \times 6 =$
2	9	7	6	5	3
$\times 1$	$\times 8$	$\times 6$	$\times 4$	$\times 3$	$\times 6$

$54 \div 6 =$ $72 \div 8 =$ $32 \div 4 =$ $16 \div 2 =$ $49 \div 7 =$

2. تۆۋەندىكى ھېسابلارنى مەشىق دەپتېرىڭىزگە تىك شەكىلدە ئىشلەڭ:

$1 \times 6 =$ $12 \div 4 =$ $4 \times 5 =$ $30 \div 5 =$ $8 \times 5 =$
 $18 \div 3 =$ $4 \times 2 =$ $15 \div 5 =$ $4 \times 4 =$ $48 \div 6 =$
 $2 \times 2 =$ $20 \div 4 =$ $6 \times 4 =$ $9 \div 3 =$ $6 \times 9 =$

3. مىسالغا ئاساسەن بوش ئورۇننى تولدۇرۇڭ.

4. توغرا - خاتاسغا ھۆكۈم قىلىڭ. توغرىسىغا "✓" بەلگىسى، خاتاسغا "×" بەلگىسى قويۇڭ ھەمدە خاتاسنى تۈزىتىڭ.

5. سىزىق ئارقىلىق تۇتاشتۇرۇڭ.

$56 \div 7$	$9 \overline{)18}$	$6 \overline{)36}$	2×9
6×3	$\begin{array}{r} 5 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 8 \\ \times 6 \\ \hline \end{array}$	$16 \div 2$
$18 \div 9$	$\begin{array}{r} 6 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$	$2 \overline{)16}$	8×6
5×4	$7 \overline{)56}$	$\begin{array}{r} 2 \\ \times 9 \\ \hline \end{array}$	$36 \div 6$

6. تۆۋەندىكى ھېسابلارنى مەشىق دەپتېرىڭىزگە تىك شەكىلدە

ھېسابلاڭ:

6×3	$8 \div 4$	4×7	$54 \div 9$	$15 + 23$	$74 - 9$
$46 + 34$	6×2	$81 \div 9$	$56 - 7$	$16 - 8$	$25 \div 5$
$36 \div 6$	$12 + 25$	$63 \div 7$	$23 - 18$	9×4	$81 + 19$
$90 - 67$	$14 \div 2$	$21 \div 3$	$56 + 18$	6×9	$13 + 13$
7×5	$65 - 45$	4×8	$89 - 58$	$56 \div 8$	$15 \div 5$
$14 + 14$	$72 \div 8$	5×3	$54 \div 6$	$27 \div 3$	$50 - 15$
$18 \div 2$	$48 + 23$	$70 - 42$	8×4	$24 \div 6$	5×8

7. كۆپەيتىش ۋە بۆلۈش ئەمەللىرىنى تىك شەكىلدە ھېسابلاش

ئۈچۈن نېمىلەرگە دىققەت قىلىش لازىملىقىنى ساۋاقدىشىڭىز بىلەن مۇلاھىزە قىلىڭ، ئاندىن ئاچقۇچلۇق نۇقتىلارنى خاتىرە دەپتېرىڭىزگە چىرايلىق خاتىرە قالدۇرۇڭ.

ئارىلاش ھېسابلاش

3

(1)

بۇ تەشتەكتىكى ئومۇمىي گۈل سانى قانچە؟

كۆپەيتىش بىلەن قوشۇش ئەمىلىنى ئارىلاشتۇرۇپ ھېسابلىساق ئومۇمىي گۈل سانىنى تاپقىلى بولىدىكەن.

$$3 \times 4 + 2$$

$$= 12 + 2$$

$$= 14$$

كۆپەيتىش، بۆلۈش، قوشۇش، ئېلىش ئەمەللىرى ئارىلاش كەلگەندە، قايسى ئەمەلنى بالدۇر ئىشلەيمىز؟ قېنى خۇلاسە قىلىپ باقايلى.

(2) $9 \div 3 \times 5$ ، $(12 + 18) \div 6$ ، $4 + 7 \times 3$ ، $12 \div 4 - 2$ بۇ ھېسابلارنى

قائىدىلىك ئىشلەپ باقايلى:

$$9 \div 3 \times 5$$

$$= 3 \times 5$$

$$= 15$$

$$(12 + 18) \div 6$$

$$= 30 \div 6$$

$$= 5$$

قوشۇش ، ئېلىش ،
كۆپەيتىش ۋە بۆلۈش
ئەمەللىرى ئارىلاش كەلسە
ئالدى بىلەن كۆپەيتىش
بىلەن بۆلۈشنى ، ئاندىن
قوشۇش بىلەن ئېلىشنى
ئىشلەيمىز . تىرناق كەلسە
ئالدى بىلەن تىرناق
ئىچىدىكىنى
ئىشلەيمىز .

$$4 + 7 \times 3$$

$$= 4 + 21$$

$$= 25$$

$$12 \div 4 - 2$$

$$= 3 - 2$$

$$= 1$$

(3) بۇ تەخسىلەردىكى نەشپۈت بىلەن ئالمنىڭ ئومۇمىي سانى قانچە

دانه؟

ئالدى بىلەن 3 تەخسىدىكى نەشپۈت بىلەن ئالمىنىڭ سانىنى ئايرىم - ئايرىم تېپىپ، ئاندىن ئۇلارنىڭ سانىنى ئۆزئارا قوشۇۋەتسەك، ئالما بىلەن نەشپۈتنىڭ ئومۇمىي سانى چىقىدۇ.

$$2 \times 3 = 6 \quad 4 \times 3 = 12$$

$$6 + 12 = 18$$

ئارىلاش ھېسابلاشتا بىر يول ئارقىلىقلا چىقىدىكەن.

$$2 \times 3 + 4 \times 3 \quad \text{ياكى} \quad (2 + 4) \times 3$$

$$= 6 + 12 \quad \quad \quad = 6 \times 3$$

$$= 18 \quad \quad \quad = 18$$

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

1. فۇرساندا كۆك رەڭلىك سىياھ قەلەمدىن 4 تال، مىقدادتا قىزىل رەڭلىك سىياھ قەلەمدىن 3 تال بار بولسا، ئۇنداقتا ئىككىسىدە جەمئىي قانچە تال سىياھ قەلەم بار؟
2. 5 ياتاققا 4 تىن ئادەم بار ئىدى، كېيىن ئۇلارغا يەنە 3 ئادەم قوشۇلغان بولسا، ئومۇمىي ئادەم سانى قانچە؟

3. رەسىمگە قاراپ ئىپادە تۈزۈڭ.

$$\underline{\quad} \times \underline{\quad} + \underline{\quad} \times \underline{\quad} + \underline{\quad} \times \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

ياكى

$$\underline{\quad} \times \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

$\underline{\quad} \times \underline{\quad} + \underline{\quad} \times \underline{\quad} = \underline{\quad}$

4. تۆت مۇجاھىد 3 تالدىن، ئىككى مۇجاھىد 4 تالدىن قول بومبىسى ئېلىپ جەڭگە كىرگەن بولسا، مۇجاھىدلار جەمئىي قانچە دانە قول بومبىسى ئېلىپ جەڭگە كىرگەن؟

5. دادىسى 6 تال، ئاپىسى 4 تال، 5 بالا 5 تالدىن بۆلجۈرگەن يىگەن بولسا، بىر ئائىلە كىشىلىرى جەمئىي قانچە بۆلجۈرگەن يىگەن؟

6. ماشىنا توختىتىش مەيدانىدا بەش قاتار ماشىنا بار بولۇپ، 3 قاتاردا 5 ماشىنىدىن، 2 قاتاردا 4 ماشىنىدىن بولسا، ماشىنا توختىتىش مەيدانىدا جەمئىي قانچە ماشىنا بار؟

7. تەنتەربىيە پائالىيىتىدە 4 بالىدىن 3 گۈرۈپپا بالا موللاق ئېتىشقا، 6 بالىدىن 2 گۈرۈپپا بالا توپ ئويناشقا، 2 بالىدىن 5 گۈرۈپپا بالا چېلىشقا قاتناشقان بولسا، تەنتەربىيە پائالىيىتىگە جەمئىي قانچە بالا قاتناشقان؟

4

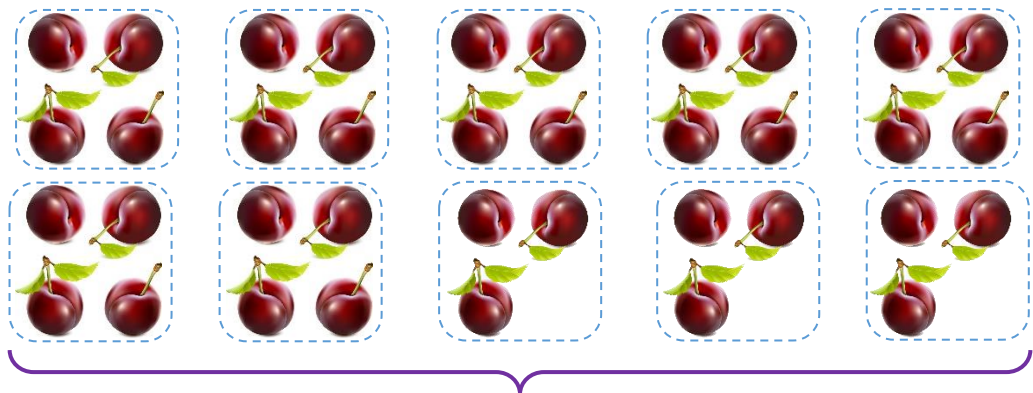
$$8 \times 2 + 6 = 22$$

8 × 2 + 6 = 22
16 → + 6 → ↑

قائىدىلىك يېزىلىشى:

$$8 \times 2 + 6$$

$$= 16 + 6$$

$$= 22$$

$$4 \times 7 + 3 \times 3 = 37$$

قائىدىلىك يېزىلىشى:

$$4 \times 7 + 3 \times 3$$

$$= 28 + 9$$

$$= 37$$

تاپانچا ماكاروفنىڭ ئوقىدىنغا 7 پاي ئوق سىغىدۇ، تاپانچا ت ت نىڭ ئوقىدىنغا 8 پاي ئوق سىغىدۇ. ھەسەندە 5 تال تاپانچا ماكاروفنىڭ ئوقىدىن ۋە 6 تال تاپانچا ت ت نىڭ ئوقىدىن بار بولسا، ئۇ بارلىق ئوقدانلارنى تولدۇرۇش ئۈچۈن نەچچە پاي ئوق ئېلىشى كېرەك؟

$$7 \times 5 + 8 \times 6 = \underline{\hspace{2cm}} \text{ (پاي)}$$

قائىدىلىك يېزىلىشى:

$$7 \times 5 + 8 \times 6$$

$$= 35 + 48$$

$$= 83$$

ئۆزۈم ئىشلەپ باقاي

ئابدۇلئەزىز 8 دوللارلىق بومبىدىن 6 دانە، 7 دوللارلىق بومبىدىن 7 دانە سېتىۋالسا، ئۇ بومبا سېتىۋېلىش ئۈچۈن جەمئىي قانچە دوللار خەجلەيدۇ؟

1.

نۇرباغ مەدرىسىنىڭ 4 سىنىپىنىڭ ھەربىرىدە 9 بالا ئەلاچى بولۇپ باھالاندى، سايباغ مەدرىسىنىڭ 6 سىنىپىنىڭ ھەربىرىدە 8 بالا ئەلاچى بولۇپ باھالانسا، ئىككى مەدرىستە جەمئىي قانچە بالا ئەلاچى بولۇپ باھالانغان؟

2.

5

(1) بىرىنچى قۇرغا   قۇرغا نى تىزىك، ئىككىنچى قۇرغا نى تىزىك. نىڭ سانى نىڭ () ھەسسىسىگە تەڭ بولىدۇ.

بۆلۈش ئارقىلىق ھېسابلىساق مۇنداق بولىدۇ:
 $20 \div 5 = 4$

(2) تۆۋەندىكى پۇتبوللاردىن ھەر بىر بالغا 2 دانىدىن تەگسە، قانچە بالغا يىتىدۇ؟

ئالدى بىلەن قانچە توپ بارلىقىنى بىلىش كېرەك:
 $4 \times 3 = 12$
 ئاندىن ...
 $12 \div 2 = 6$
 6 بالغا يىتىدۇ.

مۇنداق ئىپادە تۈزۈپ ھېسابلىساقمۇ بولىدۇ:
 $4 \times 3 \div 2$
 $= 12 \div 2$
 $= 6$
 6 بالغا يىتىدۇ.

كۆپەيتىش ئەمىلى بىلەن بۆلۈش ئەمىلى ئارىلاش كەلگەندە، قايىسى ئەمەل ئالدىدا كەلسە شۇ ئەمەلنى بالدۇر ئىشلەيمىز.

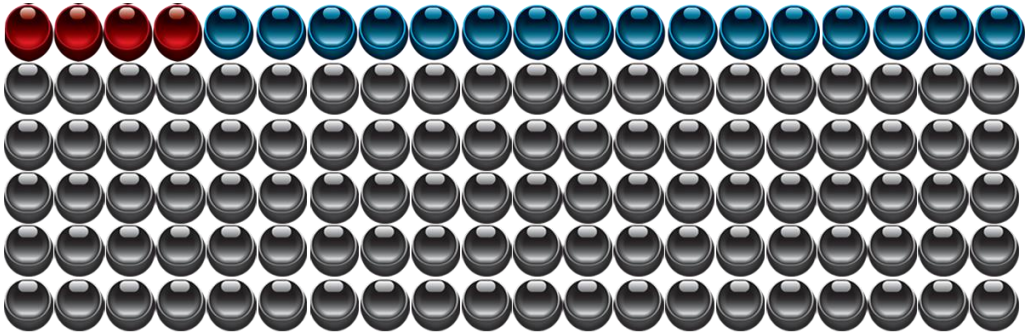
كۆنۈكمە

1. تۆۋەندىكى ھېسابلارنى مەشىق دەپ تىرىشكىزگە ئىشلەپ بېقىڭ:

$6 + 4 \div 2$	$(8 + 10) \div 9$	$12 - 24 \div 6$	$5 \times 2 - 8$
$(15 + 17) \div 8$	$63 \div 7 - 2$	$2 \times 6 \div 4$	$(50 - 25) \div 5$
$4 \times 9 \div 6$	$(100 - 46) \div 6$	$28 \div 7 + 10$	$72 \div 9 \times 8$

2. تەلەپكە ئاساسەن ئىپادە تۈزۈپ ھېسابلاڭ:

(1)

* بىرىنچى قۇردىكى كۆك شارلارنىڭ سانى قىزىل شارلارنىڭ قانچە ھەسسىسىگە تەڭ؟

* ھەربىر قۇردىكى رەڭسىز شارلارنى ئىككى خىل رەڭدە بويلاڭ، بويغىنىڭىزغا ئاساسەن قانداق سوئاللارنى ئوتتۇرىغا قويالايسىز؟

(2)

81 \$

9 \$

* كومپيۇتېر ئېكرانىنىڭ باھاسى مائۇس باھاسىنىڭ قانچە ھەسسىسى بولىدۇ؟

* ئۆمەرنىڭ 18 دوللار پۇلى بار بولسا، مائۇستىن قانچىنى سېتىۋالالايدۇ؟

3. \bigcirc نىڭ ئىچىگە " $>$ " ياكى " $<$ " ۋە ياكى " $=$ "

بەلگىلىرىنى تولدۇرۇڭ.

$12 \div 6 \times 5 \bigcirc 7 \times 4 - 5$
 $24 \div 8 + 13 \bigcirc 35 \div 7 + 10$
 $12 + 12 \div 6 \bigcirc 4 \times 5 - 10$

$5 \times 6 + 20 \bigcirc 81 \div 9 \times 6$
 $9 \times 6 - 9 \bigcirc 8 \times 5 + 5$
 $4 \times 9 \div 6 \bigcirc 32 \div 8 \times 2$

.4

(1) 8 ئوقۇغۇچى ئوق ئاتقىلى تاغقا چىقىپ، ھەر بىرى 7 پايدىن ئوق ئاتقاندىن كېيىن ئوقداندا يەنە 23 پاي ئوق ئېشىپ قالغان. ئۇنداقتا ئۇلار تاغقا چىققاندا قانچە پاي ئوق ئېلىپ چىققان؟

(2) ئېشىپ قالغان 23 پاي ئوقنى ھەر بىرەيلەن 3 پايدىن ئاتماقچى بولسا، 8 ئوقۇغۇچىغا ئېشىپ قالغان ئوق يېتەمدۇ؟ يەنە نەچچە پاي كاملايدۇ ياكى ئېشىپ قالدۇ؟

5. كىم تاپشۇرۇق دەپتىرىگە چىرايلىق ئىشلەپ كېلەلەيدۇ؟

$14 \div 7 + 20$ $48 \div 6 \times 7$
 $7 \times 4 - 10$ $(14 + 13) \div 3$
 $(50 - 10) \div 5$ $56 \div 7 \div 4$
 $(22 + 10) \div 8$ $9 \times 8 - 55$

$63 \div 7 + 40$ $49 \div 7 \times 9$
 $6 \times 8 - 18$ $(12 + 13) \div 5$
 $(90 - 9) \div 9$ $72 \div 9 \div 2$
 $(16 + 16) \div 4$ $5 \times 5 - 15$

*6. لەرنىڭ ئىچىگە مۇۋاپىق سان تولدۇرۇڭ.

□ ÷ □ × □ = 24

□ × □ + □ = 12

ئومۇمىي تەكرار

مەن ئۆگىنىپ بولغان مەزمۇنلار:

بېتسەمېتىر
dm

مىللىمېتىر
mm

ئۆلچەش

ئارىلاش
ھېسابلاش

كۆپەيتىش

8 | 72

بۆلۈش

9

× 8

$72 \div 8 = 9$

$72 \div 9 = 8$

↓

بۆلۈنگۈچى

بۆلۈنمە

↓

بۆلگۈچى

$9 \times 8 = 72$

$8 \times 9 = 72$

↓

كۆپەيتكۈچى

$(7 + 2) \times (13 - 9) \div 6$

$= 9 \times 4 \div 6$

$= 36 \div 6$

$= 6$

كۆپەيتىمە

1. رەسىمگە قاراپ كۆپەيتىش ئىپادىسىدىن ئىككىنى، بۆلۈش ئىپادىسىدىن ئىككىنى تۈزۈڭ.

$\underline{\quad} \times \underline{\quad} = \underline{\quad}$
 $\underline{\quad} \times \underline{\quad} = \underline{\quad}$

$\underline{\quad} \div \underline{\quad} = \underline{\quad}$
 $\underline{\quad} \div \underline{\quad} = \underline{\quad}$

$\underline{\quad} \times \underline{\quad} = \underline{\quad}$
 $\underline{\quad} \times \underline{\quad} = \underline{\quad}$

$\underline{\quad} \div \underline{\quad} = \underline{\quad}$
 $\underline{\quad} \div \underline{\quad} = \underline{\quad}$

$\underline{\quad} \times \underline{\quad} = \underline{\quad}$
 $\underline{\quad} \times \underline{\quad} = \underline{\quad}$

$\underline{\quad} \div \underline{\quad} = \underline{\quad}$
 $\underline{\quad} \div \underline{\quad} = \underline{\quad}$

2. تەلەپكە ئاساسەن رەسىم سىزنىڭ، ئاندىن ئىپادە تۈزۈڭ.

(1) ھەربىر قۇرغا 6 دانە ■ دىن 4 قۇر سىزىمىز.

(2) ئالدى بىلەن 24 دانە ▲ نى سىزىمىز. ئاندىن ھەر 3 دانىسىنى بىر

دائىرىگە ئالىمىز.

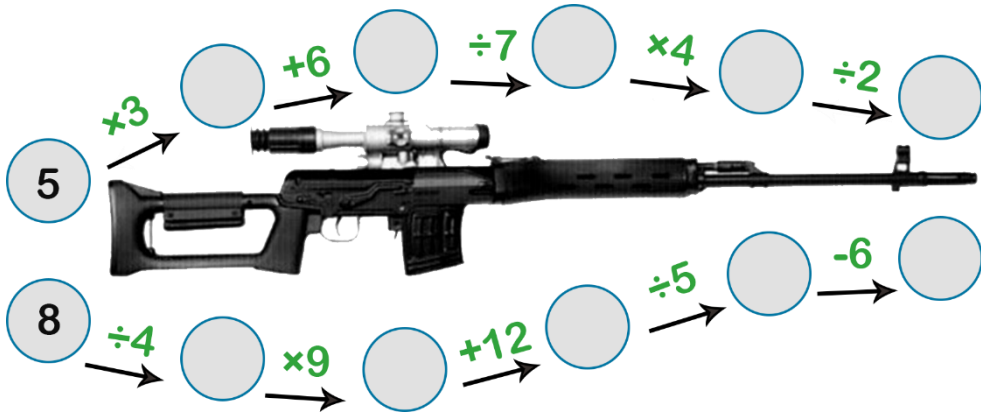
(3) ئالدى بىلەن 15 دانە ● نى سىزىپ، ئاندىن ● لارنى تەڭ 5 ئۈلۈشكە

ئايىرىمىز.

(4) ئالدى بىلەن 7 دانە ☾ نى سىزىپ، ئاندىن ☀ نى سىزىپ، سىزغان ☀

نىڭ سانى ☾ نىڭ سانىنىڭ 2 ھەسسىسىگە توغرا كەلسۇن.

3. تولدۇرۇپ بېقىڭ.

4. تۆۋەندىكى جەدۋەلگە مۇۋاپىق سان تولدۇرۇڭ.

3	2	7	6	5	6	8	4	5	كۆپەيتكۈچى
8	1	4	8	3	9	6	2	6	كۆپەيتكۈچى
									كۆپەيتمە

10	49	15	36	24	81	64	27	40	بۆلۈنگۈچى
2	7	3	6	4	9	8	3	5	بۆلگۈچى
									بۆلۈنمە

5. تۆۋەندىكى ھېسابلاش ئىپادىلىرىنى ئوڭدىن سولغا قارىتا كىچىكتىن چوڭغا تەرتىپ بويىچە تىزىپ () لارنىڭ ئىچىگە يېزىڭ.

$72 \div 8$ 2×3 $48 \div 6$ $35 \div 7$ $24 \div 6$ 1×7
 () > () > () > () > () > ()

6. كاتەكچە ئىچىگە مۇۋاپىق سان تولدۇرۇڭ.

$4 \times \square = 36$ $28 \div \square = 4$ $18 \div \square = 6$ $16 \div \square = 2$
 $27 \div \square = 3$ $54 \div \square = 6$ $64 \div \square = 8$ $5 \times \square = 40$

7. قېنى كىم ھەممىسىنى توغرا ھېسابلىيالايدۇ؟

$48 \div 8 =$ $36 - 6 =$ $9 \times 8 =$ $14 + 7 =$ $16 \div 2 =$
 $25 + 5 =$ $25 \div 5 =$ $72 + 8 =$ $12 - 6 =$ $8 \times 5 =$
 $14 \div 2 =$ $45 - 5 =$ $25 + 8 =$ $50 - 12 =$ $7 \times 6 =$
 $9 \times 4 =$ $64 - 8 =$ $56 \div 7 =$ $49 + 7 =$ $32 - 8 =$

8. نىڭ ئىچىگە " + " ، " - " ، " × " ، " ÷ " لاردىن

ئىبارەت تۆت ئەمەلدىن ماس كېلىدىغانلىرىنى تولدۇرۇڭ.

$10 \bigcirc 2 = 5$ $16 \bigcirc 8 = 8$ $5 \bigcirc 3 = 15$ $24 \bigcirc 6 = 4$
 $9 \bigcirc 3 = 6$ $7 \bigcirc 6 = 13$ $20 \bigcirc 4 = 5$ $5 \bigcirc 1 = 5$

9. چوڭ - كىچىكلىكىنى سېلىشتۇرۇپ، نىڭ ئىچىگە ">"

ياكى "<" ۋە ياكى "=" بەلگىلىرىنى تولدۇرۇڭ.

4 سانتىمېتىر \bigcirc 4 مىللىمېتىر 5 دېتسىمېتىر \bigcirc 5 سانتىمېتىر
 100 سانتىمېتىر \bigcirc 1 مېتىر 60 سانتىمېتىر \bigcirc 20 دېتسىمېتىر
 7 دېتسىمېتىر + 6 دېتسىمېتىر \bigcirc 7 سانتىمېتىر + 9 سانتىمېتىر

10. قېنى كىم ئوخشىمىغان ئىپادىلەرنى تۈزلەيدۇ؟

× =

÷ =

÷ =

11. تۆۋەندىكى جەدۋەلنى تولدۇرۇڭ.

9	8	7	6	5	4	3	2	1	×
								1	1
							4		2
				15					3
									4
									5
									6
									7
			48						8
81									9

12. تۆۋەندىكىلەرنى ھېسابلاڭ:

$3 \times 8 =$	$4 \times 5 =$	$6 \times 6 =$	$9 \times 3 =$	$2 \times 7 =$	$5 \times 1 =$
3	4	6	9	2	5
$\times 8$	$\times 5$	$\times 6$	$\times 3$	$\times 7$	$\times 1$

$72 \div 9 =$	$20 \div 5 =$	$30 \div 5 =$	$48 \div 8 =$	$42 \div 6 =$
$9 \overline{) 72}$	$5 \overline{) 20}$	$5 \overline{) 30}$	$8 \overline{) 48}$	$6 \overline{) 42}$

13. سىزنىق ئارقىلىق تۇتاشتۇرۇڭ.

$5 \overline{) 35}$	$48 + 8$	$\begin{array}{r} 2 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$	5×9
$\begin{array}{r} 4 \\ \times 6 \\ \hline \end{array}$	7×8	$9 \overline{) 27}$	$27 \div 9$
$8 \overline{) 48}$	4×6	$\begin{array}{r} 5 \\ \times 9 \\ \hline \end{array}$	$54 \div 6$
$\begin{array}{r} 7 \\ \times 8 \\ \hline \end{array}$	$35 \div 5$	$6 \overline{) 54}$	2×3

14. تۆۋەندىكى ھېسابلارنى مەشىق دەپ تىرىشخىڭىزگە تىك شەكىلدە

ھېسابلاڭ:

8×9	$12 \div 4$	$85 + 14$	$97 - 35$	100×0	$6 \div 3$
$54 \div 6$	3×10	$56 - 28$	$38 + 22$	$16 \div 2$	5×3
$12 + 52$	$18 \div 9$	4×6	$61 - 32$	2×4	$90 \div 9$
$74 - 56$	3×3	$43 + 12$	$14 \div 7$	$23 + 15$	$75 - 32$

15. تۆۋەندىكى ھېسابلارنى تاپشۇرۇق دەپتېرىڭىزگە قاندىلىك ئۇسۇلدا چىرايلىق ئىشلەڭ:

$(7 + 8) \div (18 - 13)$ $(4 \times 7 + 4) \div 8 \div 2$ $(10 + 20 - 14) \div 4$
 $7 \times 6 + 8 - 40 \div 5$ $(48 + 24) \div 8 \times 2$ $72 \div 9 \times 2 \div 4 \times 5$
 $(18 + 45) \div 7 + 49$ $8 + 15 - 15 \div 3 \times 2$ $(19 + 6) \div 5 \times 3 - 7$
 $(5 \times 4 + 7) \div 3 + 56$ $4 \times 6 \div 8 \times 5$ $81 \div 9 \times 4 \div 6$

16. قۇرئان تاللىش مۇسابىقىسىدە كىم بىرىنچى بولالايدۇ؟

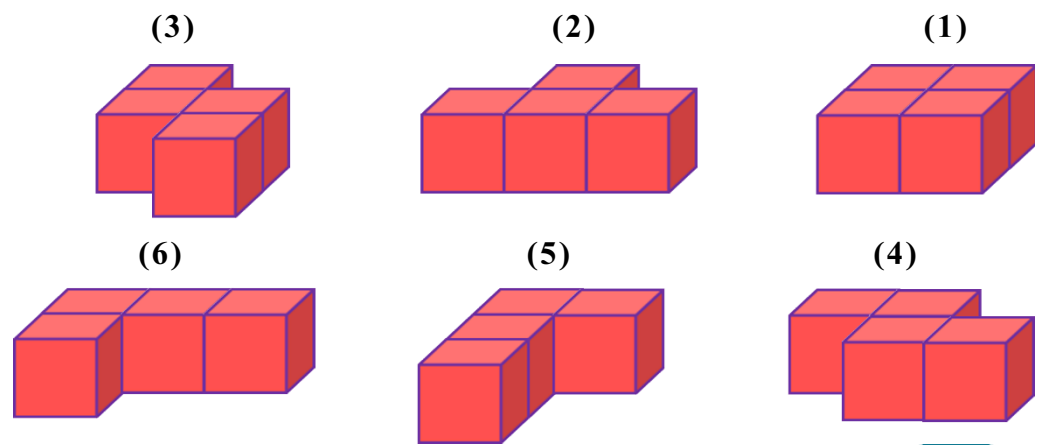

Pyramid 1: 8×9 , $3 \times 4 \div 6$, $(15 + 15 - 20) \div 2$, $(7 \times 9 + 9) \div 8 \div 3 \times 5$
 Pyramid 2: $54 \div 9$, $49 \div 7 \times 8$, $(90 - 60 + 12) \div 7$, $45 \div 9 \times 6 + 63 \div 9 \times 3$

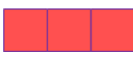
17. كاتەكچە ئىچىگە مۇۋاپىق سان تولدۇرۇڭ.

6	×	2	=	÷	=		
÷		÷		÷		÷	÷
3	×		=	÷	3	=	
	×	1	=	×		=	2

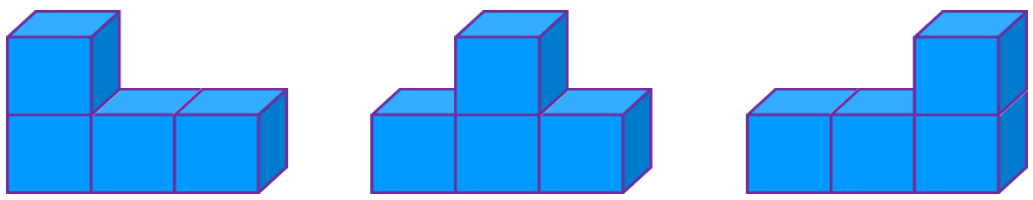
18. تىزىپ بېقىڭ، ئېيتىپ بېقىڭ.

(1) ئۇدۇلدىن قارىغاندا كۆرۈنۈشتىن قانچىسى بار؟

(2) ياندىن قارىغاندا كۆرۈنۈشتىن قانچىسى بار؟

19. ئالدى بىلەن تىزىپ بېقىڭ، ئاندىن كۆزىتىڭ.

قايسى تەرەپتىن قارىغاندا بۇ ئۈچ شەكىلنىڭ كۆرۈنگەن شەكلى ئوخشاش بولىدۇ؟ قايسى تەرەپتىن قارىغاندا بۇ ئۈچ شەكىلنىڭ كۆرۈنگەن شەكلى ئوخشاش بولمايدۇ؟

كۆپەيتىش جەدۋىلى

$$\begin{aligned} 1 \times 1 &= 1 \\ 1 \times 2 &= 2 \\ 1 \times 3 &= 3 \\ 1 \times 4 &= 4 \\ 1 \times 5 &= 5 \\ 1 \times 6 &= 6 \\ 1 \times 7 &= 7 \\ 1 \times 8 &= 8 \\ 1 \times 9 &= 9 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 2 \times 1 &= 2 \\ 2 \times 2 &= 4 \\ 2 \times 3 &= 6 \\ 2 \times 4 &= 8 \\ 2 \times 5 &= 10 \\ 2 \times 6 &= 12 \\ 2 \times 7 &= 14 \\ 2 \times 8 &= 16 \\ 2 \times 9 &= 18 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 3 \times 1 &= 3 \\ 3 \times 2 &= 6 \\ 3 \times 3 &= 9 \\ 3 \times 4 &= 12 \\ 3 \times 5 &= 15 \\ 3 \times 6 &= 18 \\ 3 \times 7 &= 21 \\ 3 \times 8 &= 24 \\ 3 \times 9 &= 27 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 4 \times 1 &= 4 \\ 4 \times 2 &= 8 \\ 4 \times 3 &= 12 \\ 4 \times 4 &= 16 \\ 4 \times 5 &= 20 \\ 4 \times 6 &= 24 \\ 4 \times 7 &= 28 \\ 4 \times 8 &= 32 \\ 4 \times 9 &= 36 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 5 \times 1 &= 5 \\ 5 \times 2 &= 10 \\ 5 \times 3 &= 15 \\ 5 \times 4 &= 20 \\ 5 \times 5 &= 25 \\ 5 \times 6 &= 30 \\ 5 \times 7 &= 35 \\ 5 \times 8 &= 40 \\ 5 \times 9 &= 45 \end{aligned}$$

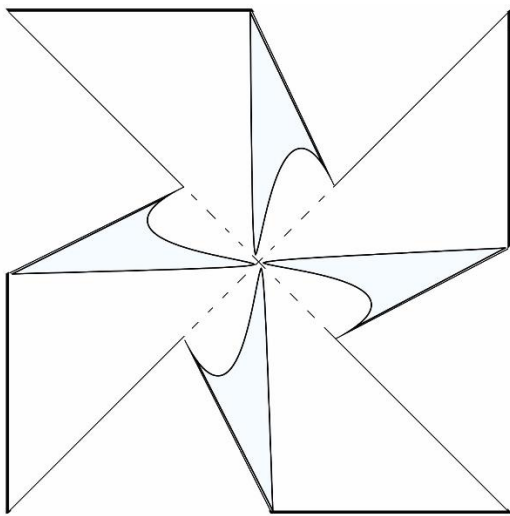
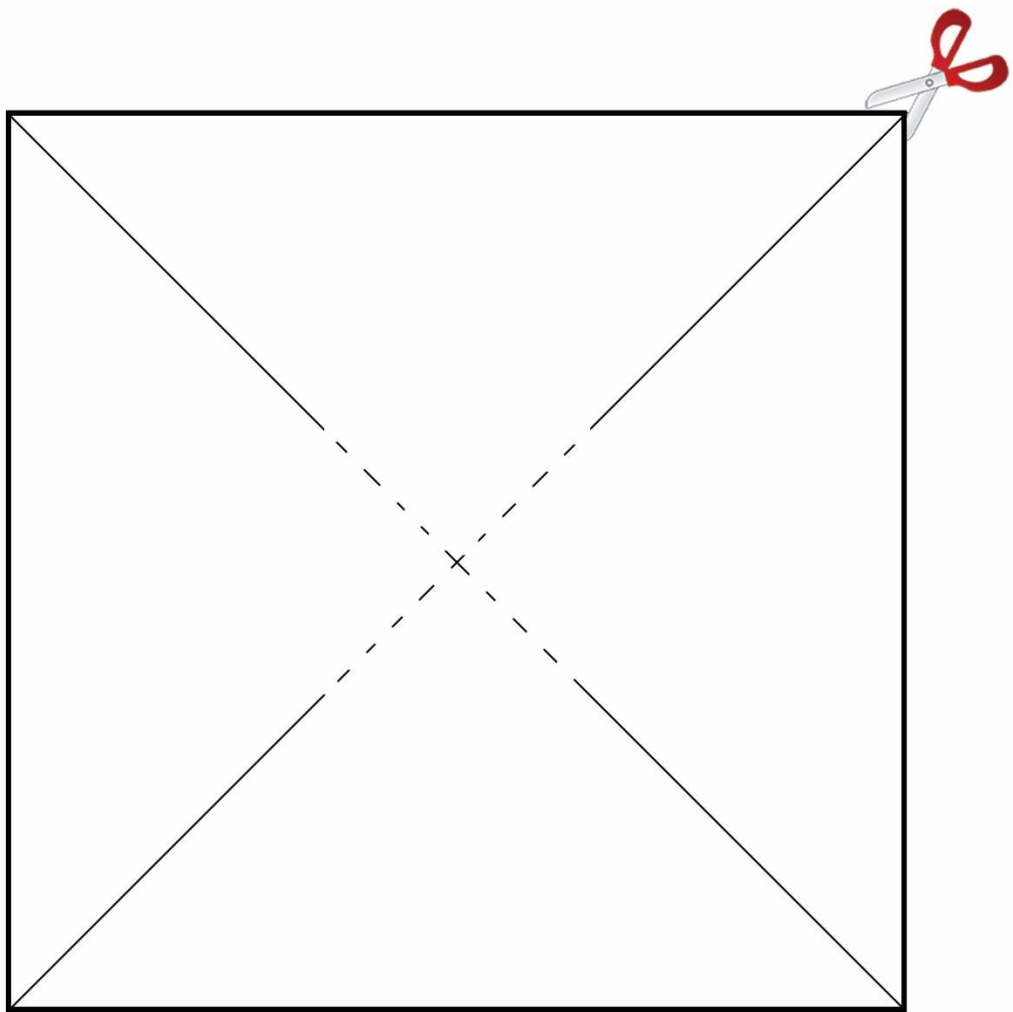
$$\begin{aligned} 6 \times 1 &= 6 \\ 6 \times 2 &= 12 \\ 6 \times 3 &= 18 \\ 6 \times 4 &= 24 \\ 6 \times 5 &= 30 \\ 6 \times 6 &= 36 \\ 6 \times 7 &= 42 \\ 6 \times 8 &= 48 \\ 6 \times 9 &= 54 \end{aligned}$$

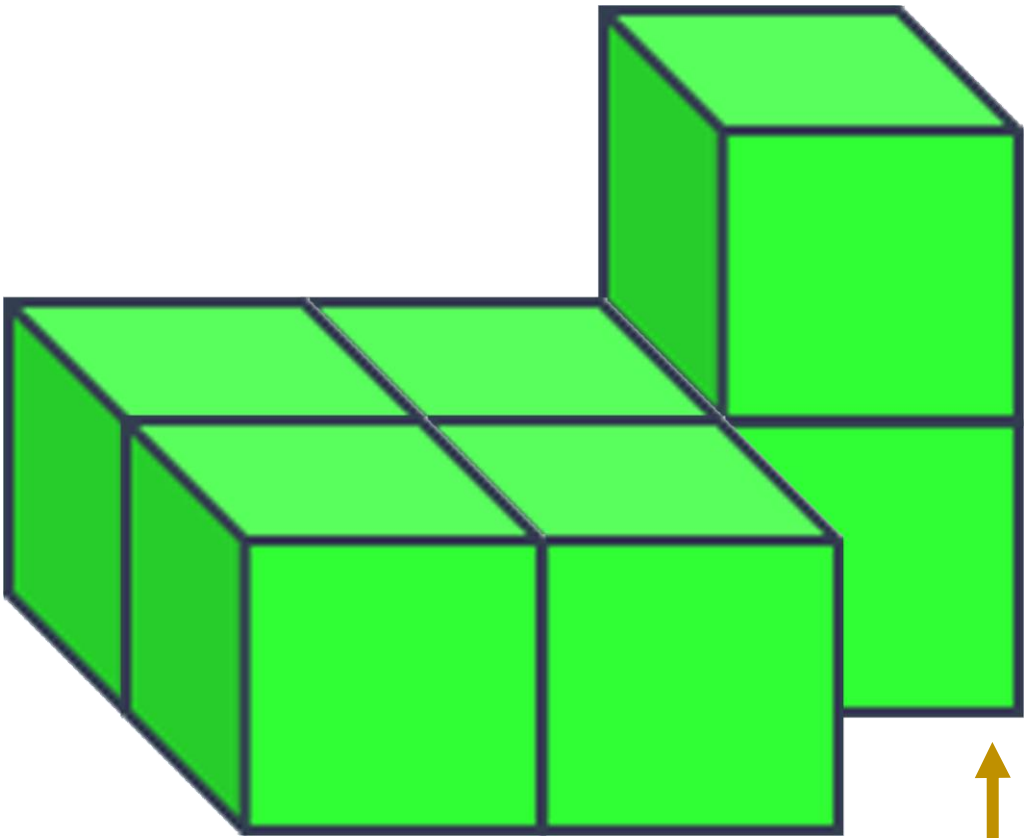
$$\begin{aligned} 7 \times 1 &= 7 \\ 7 \times 2 &= 14 \\ 7 \times 3 &= 21 \\ 7 \times 4 &= 28 \\ 7 \times 5 &= 35 \\ 7 \times 6 &= 42 \\ 7 \times 7 &= 49 \\ 7 \times 8 &= 56 \\ 7 \times 9 &= 63 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 8 \times 1 &= 8 \\ 8 \times 2 &= 16 \\ 8 \times 3 &= 24 \\ 8 \times 4 &= 32 \\ 8 \times 5 &= 40 \\ 8 \times 6 &= 48 \\ 8 \times 7 &= 56 \\ 8 \times 8 &= 64 \\ 8 \times 9 &= 72 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 9 \times 1 &= 9 \\ 9 \times 2 &= 18 \\ 9 \times 3 &= 27 \\ 9 \times 4 &= 36 \\ 9 \times 5 &= 45 \\ 9 \times 6 &= 54 \\ 9 \times 7 &= 63 \\ 9 \times 8 &= 72 \\ 9 \times 9 &= 81 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 10 \times 1 &= 10 \\ 10 \times 2 &= 20 \\ 10 \times 3 &= 30 \\ 10 \times 4 &= 40 \\ 10 \times 5 &= 50 \\ 10 \times 6 &= 60 \\ 10 \times 7 &= 70 \\ 10 \times 8 &= 80 \\ 10 \times 9 &= 90 \end{aligned}$$

بۇ شەكىلنىڭ پەرخىل ئورۇندىن كۆرۈنۈشلىرى

